

KRETINGOS RAJONO SAVIVALDYBĖS M. VALANČIAUS VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS
DARBŲ FILIALAS

**NIEKAS NEPAMIRŠTA, NIEKAS
NEUŽMIRŠTAS**

Parengė ir medžiagą surinko
Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus
viešosios bibliotekos Darbų filialo
vyr. bibliotekininkė Danutė Paulikienė

**Darbėnai,
2011**

TURINYS

I. PRATARMĖ	3
II. TREMTIS.....	5
1. 1940-1941 METAI	6
2. 1945-1948 METAI	9
3. 1948-1952 METAI	11
III. DARBŲ KRAŠTO TREMTINIŲ ATSIMINIMAI.....	20
1. Petrė Raišytė–Mosejukienė	21
2. Adomas Vaičiškuskas	25
3. Antanas Petrulis.....	28
4. Jonas Račkus	32
5. Alfonsas Žilys.....	33
6. Stanislava Kneitaitė–Švatelienė	35
7. Pranas Lapinskis.....	39
8. Liuda Barasaitė–Piekuvienė	41
9. Bronė Kniežaitė	46
10. Liucija Striaupaitė–Jurkaitienė	50
11. Irena Dieliautaitė–Kiesienė	55
12. Antanas Jasas	60
13. Juozas Martinaitis	64
14. Valerijonas Želvys.....	69
IV. LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....	71

I. PRATARMĖ

Mažai pasaulyje yra tautų, patyrusių tokią ilgą ir slogią svetimųjų priespaudą kaip lietuviai. Galingi kaimynai siekė juos užkariauti, nustumti nuo lopinėlio žemės prie Baltijos ir Nemuno. Vieni norėjo juos suvokietinti, kiti – sulenkinti, treči – surusinti.

Lietuviai tremtinio dalį patyrė dar kryžiuočių laikais. Lietuvą pajungę Rusijos imperialistai trėmė ne tik pavienes „nepaklusnias“ šeimas, bet ir ištikus valstiečių kaimus. Carizmo imperinius užmojus paveldėjęs stalinizmas panaudojo ir išstobulino šimtmetį Romanovų dinastijos patyrimą deportuojant kitataučius, kitatikius ir kitaminčius. XX a. vidurio Lietuvos gyventojų deportacijos savo mastais ir žiaurumu toli pralenkė visus ankstesnius trėmimus juos drauge paėmus.

SSRS partijos ir valstybės vadovybė, kaip ir Rusijos carai, nepasitikėjo lietuvių tauta, pirmiausia inteligentija, buvusiais politikos veikėjais, karininkija, dvasininkija, verslininkais ir ūkininkais, tai yra tais gyventojų sluoksniais, kurie sudaro bet kurios civilizuotos tautos žiedą. Jie buvo laikomi liaudies priešais, kuriuos geriausiu atveju reikia izoliuoti, o esant ekstremaliai situacijai – sunaikinti.

Deportacijos neišvengė ir Darbėnų krašto žmonės, kurie ir taip gyveno neramų tuometinį laikotarpį, augino vaikus, dirbo žemę. Šia tema parašyta daug knygų, atsiminimų, dienoraščių.

Darbėnų seniūnijoje veikia šešios bibliotekos. Miestelio biblioteka, vykdydama šį projektą, rinko prisiminimus iš gyventojų, kurie buvo tremiami iš jos aptarnaujamo mikrorajono (Auksūdžio, Nausėdų, Naujokų, Barkelių, Daubėnų, Kadagynų ir Lazdininkų kaimų) ir gyventojų – tremtinių, kurie atsikėlė čia gyventi vėliau. Prisiminimais apie tremtiniui skirtą dalį dalinosi Petrė Raišytė–Mosiejukienė, Adomas Vaičiškuskas, Jonas Račkus, Stanislava Knietaitė–Švatelienė, Liuda Barasaitė–Piekuvienė, Bronislava Kniežaitė, Liucija Striaupaitė–Jurkaitienė, Irena Dieliautaitė–Kiesienė, Antanas Jasas, Juozas Martinaitis, Valerijonas Želvys bei istoriją, kaip per plauką neiškeliavo į Sibiro tolius, papasakojo Angelė Lapinskaitė–Baužienė. Bernadeta Žilytė–Gedvilienė, Irena Petrulytė–Aniulienė prisiminė savo tėvelius, atsidūrusius istorijos kryžkelėje. Panašaus dokumento apie Darbėnų apylinkės tremtinius neturime.

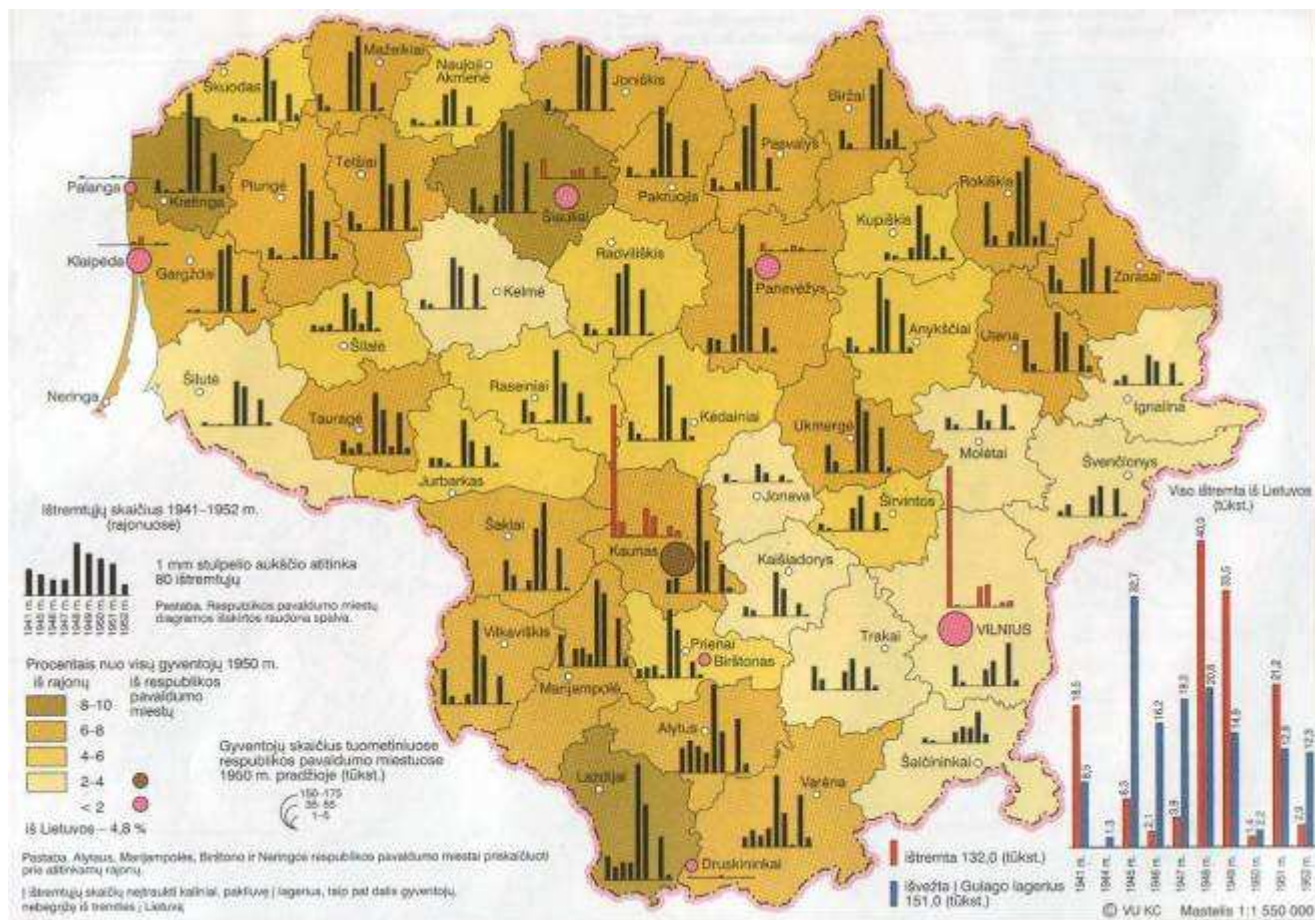
2011-ieji paskelbti Laisvės gynimo ir didžiųjų netekčių atminimo bei Holokausto aukomis tapusių Lietuvos gyventojų atminimo metais. Tad aplanke „Niekas nepamiršta, niekas nežmirštas“ užfiksuoti, pačių tremtinių ir jų artimųjų pasakojimai. Tūkstančiai aukų, žuvusių tremtyje, sovietiniuose lageriuose, partizanų mūšiuose su okupantais, žydai – genocido aukomis tapę Lietuvos gyventojai.

Buvusių tremtinių prisiminimai tai mūsų istorija, kurios pamiršti negalime. Tegul šis darbas bus skirtas darbėniškiams prisiminti mūsų tėvų, senelių skaudžios istorijos vingius.

Rengiant kraštotyros darbą, talkino Darbėnų gimnazijos mokytoja-tremtinė Liucija Jurkaitienė (su mokiniais vykdė projektą, rinko tremtinių prisiminimus), istorijos mokytojas Gintaras Petrošius parengęs pranešimą „Tremtis“, konsultavo.

II. TREMTIS¹

Rajonai iš kurių buvo ištremti Lietuvos gyventojai.

¹ PETROŠIUS, Gintaras. Tremtis: [1940-1952]: [pranešimas]. Darbėnai, 2004 m., [8] p.

1. 1940-941 METAI²

Tarp įvairių sovietinio totalitarinio režimo represijų prieš lietuvių tautą gyventojų trėmimai ir paties Stalino išpuoselėtas galingas represinis aparatas, persmelkęs visas valstybės gyvenimo sritis užėmė svarbiausią vietą. Stalinistai plačiai pasinaudojo ir išstobulino Rusijos imperijos per šimtus metų sukauptą kitataučių ir kitaminčių deportacijų patyrimą. Tačiau kalniečio iš nedidelio Gorio miestelio Josifo Stalino pakalikai trėmimų mastais ir žiaurumais toli pralenkė carų opričnikus. Sovietų Sąjungoje buvo sukurtas ir paties Stalino išpuoselėtas galingas represinis aparatas, persmelkęs visas valstybės gyvenimo sritis.

1940 m. jėga ir klasta aneksavusi Baltijos valstybes, tarp jų ir Lietuvą, SSRS partijos ir valstybės vadovybė, kaip ir Rusijos carai, nepasitikėjo lietuvių tauta, pirmiausia inteligentija, buvusiais politikos veikėjais, karininkija, dvasininkija, verslininkais ir ūkininkais, tai yra tais gyventojų sluoksniais, kurie sudaro bet kurios civilizuotos tautos žiedą. Jie buvo laikomi liaudies priešais, kuriuos geriausiu atveju reikia izoliuoti, o esant ekstremaliai situacijai – sunaikinti („likviduoti“).

Iš karto po Lietuvos okupavimo prasidėjo pavienių politikos veikėjų deportacijos. 1940 m. birželio 19 d. Virbalyje buvo suimtas tik ką į Lietuvą iš užsienio grįžęs buvęs Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras su žmona. Po trijų dienų jis buvo išvežtas į Maskvą, o iš ten į Ordžonikidzę (dabar – Vladikaukazas, Šiaurės Osetijos ASSR). 1940 m. liepos 16 d. marionetinis vidaus reikalų ministras Mečislovas Gedvilas pasirašė potvarkį ištremti iš Lietuvos buvusį ministrą pirmininką Antaną Merkį ir buvusį užsienio reikalų ministrą Juozą Urbšį su šeimomis. Kitą dieną (1940-07-17) A. Merkys su šeima buvo išvežti į Saratovą, J. Urbšys – į Tambovą. Tą patį mėnesį iš Lietuvos buvo ištremtas, o vėliau išvežtas į Vorkutą ir buvęs ministras pirmininkas Leonas Bistras.

Nors krašte įtariamai žmonės („priešiški elementai“) buvo suiminėjami nuolat, SSRS valdžia ir represinės struktūros siekė likviduoti visus ir visokius „antisovietinius“, „kontrevoliucinius“, „socialiai pavojingus elementus“. Todėl ir Lietuvoje buvo nuspręsta organizuoti jau ne kartą kitose „broliškose respublikose“ vykdytą masinę akciją – vienu metu suimti ir ištremti tūkstančius žmonių. 1940 m. birželio pradžioje operatyvinis štabas apskaičiavo, kiek vagonų reikia žmonėms išvežti, kaip juos paskirstyti geležinkelio stotims. Tremtinius įsodinti buvo numatyta 57 geležinkelio stotyse, taip pat 10 siaurojo geležinkelio stočių. Iš viso buvo reikalingi 1202 vagonai, vienas vagonas buvo skiriamas ne mažiau kaip 25 žmonėms.

² Ten pat.

Iki 1941 m. birželio 14 d. NKVD ir NKGB, vietinių kolaborantų aktyviai talkinami, baigė ruošti trėmimams. Ši genocido akcija jau buvo kruopščiai suplanuota ir parengta, buvo parengtos išsamios trėmimų vykdymo instrukcijos, jų vykdymo grupės aprūpintos transportu ir apsauga. Kiekvienoje apskrityje NKGB turėjo parengtus detalius trėmimų vykdymo planus. Trėmimams vykdyti buvo mestos beveik visos Lietuvos SSR vidaus reikalų ir valstybės saugumo pajėgos, prokuratūros darbuotojai, aktyvūs kolaborantai (vadinamasis sovietinis ir partinis aktyvas). Į pagalbą pasitelkti ir NKGB bei NKVD darbuotojai iš Rusijos, Ukrainos ir Gudijos. Tremtinius kelyje turėjo saugoti SSRS NKVD kariuomenės 42-osios brigados 240-asis pulkas, talkinamas iš Gudijos atsiųstos NKVD kariuomenės 15-osios brigados. Buvo stengiamasi trėmimus vykdyti be triukšmo, kad nebūtų jokių demonstracijų ir „kitokių išsišokimų“. Tuo tikslu visos trėmimų vykdymo grupės buvo instruktuojamos tik trėmimų išvakarėse.

Trėmimai prasidėjo birželio 14 d. 3 val. ryto. Kadangi dauguma tremiamų žmonių gyveno kaimuose, atvykusios trėmimų vykdymo operatyvinės grupės nustatydavo tikslią ištremti numatytų šeimų gyvenamąją vietą. Grupei įsiveržus į tremiamųjų butus ir namus, jos vyresnysis pirmiausia pagal sąrašus patikrindavo šeimos sudėtį, paskui pradėdavo kratą – „ginklams surasti“. Padarius kratą, tremiamiesiems būdavo pareiškiama, kad vyriausybės nutarimu jie bus išvežti „į kitas Sovietų Sąjungos sritis“. Jeigu kas nors mėgindavo bėgti, būdavo šaudoma. Vienas svarbiausių trėmimų tikslų buvo aprūpinti Sibiro ir šiaurinės SSRS sritis nemokama darbo jėga, todėl tremtiniais buvo leidžiama pasiimti ne daugiau kaip 100 kg turto: drabužių, avalynės, patalynės, maisto. Viskas priklausė nuo trėmimų vykdymo grupės ir vietinių kolaborantų malonės.

Tūkstančiai šeimų su vaikais buvo sugrūsti į gyvulinius vagonus. Nebuvo medicinos personalo, vagonų sąlygos buvo antisanitarinės. Trėmimai buvo susiję su visuotiniu tremiamųjų apiplėšimu. Aprašytas turtas (t.y. tas, kurio nebuvo įmanoma nuslėpti) buvo atiduodamas vykdomiesiems komitetams, organizuojamiems kolūkiams, arklių-traktorių nuomos punkтам, „neturintiems karvių ir vargingųjų valstiečių ūkiams“. Tarp šių valstiečių buvo aktyvių kolaborantų.

Jau birželio 15 d. vakare turėjo būti surinkti visi tremtiniai, bet kai kurios šeimos slapstėsi ir to nepavyko padaryti. Birželio 16 d. vakare nustatyta, kad trūksta 1413 numatytų ištremti žmonių. Šiam skirtumui panaikinti birželio 16-18 d. dar buvo surinkta daugiau kaip 2 tūkst. žmonių. Nemažai žmonių pateko į tremtį nė nesudarius bylų, stengiantis žūtbūt įvykdyti planą. Bylų dokumentai buvo surašomi atgaline data. Siekiant papildyti lagerius nemokama darbo jėga, buvo numatyta vyrų atskyrimo nuo šeimos tvarka. Oficialus pretekstas atskirti vyrus nuo žmonių ir vaikų turėjo būti „santarinis patikrinimas“. Iš tikrųjų saugumiečiai, kareivių padedami, viską darė kur kas paprasčiau: jie išsivesdavo vyrus „tikrinti dokumentų“, „tardyti“ ar net be jokios dingsties. Vyrų buvo perkelti į

kitus ešelonus. Nepasisekė okupantams „be mažiausios maišaties, triukšmo bei panikos” išvežti tremtinių. Stotyse susirinkdavo tremiamų žmonių giminaičiai ir draugai. Daugiausia jų susirinko Naujojoje Vilnioje, kur birželio 15-16 d. buvo sutelkta daugybė ešelonų su tremtiniais.

1941 m. birželio 11 d. Lietuvoje buvo numatyta suimti 8598, o ištremti – 13654 žmones. Trėmimai vyko gana sunkiai, todėl šie skaičiai buvo pakoreguoti: numatytų suimti žmonių skaičius sumažėjo iki 5862, o ištremti – iki 10617. Skaičiai sumažėjo beveik vien dėl to, kad buvo pakeisti numatytų ištremti ir suimti Lenkijos karo pabėgėlių ir „kriminalinių elementų” skaičiai. Buvo siekiama represuoti kuo daugiau lietuvių. Tokį pakoreguotą suėmimų planą NKGB ir NKVD įvykdė 83%. Visiškai įvykdytas ir gerokai viršytas buvo tik moterų ir vaikų trėmimo planas. Taip atrodė oficialioji statistika, kuri iš tikrųjų nebuvo tiksli.

Iš vežamų žmonių buvo kuo žiauriausiai tyčiojama. Išvažiavus iš Lietuvos, vagonai buvo atidaromi tik Oršoje, o vietoje instrukcijose numatyto „karšto maisto” duodami tik du kibirai vandens visam vagonui. Dėl tokių nepakeliamų sąlygų tremtiniai pradėjo mirti. Vėluodami po 2-4 dienas (kartais ir daugiau) dauguma ešelonų su tremtiniais 1941 m. birželio 30 – liepos 9 d. atvyko į tremties vietas. Rugsėjo-spalio mėn. oficialiose SSRS NKVD ataskaitose buvo suskaičiuojami 12682 tremtiniai lietuviai (be tų, kurie buvo suimti ir išvežti į lagerius). Tikrąjį trėmimų mastą padeda atskleisti „Genocido aukų vardynas”. Jame yra suregistruoti 14595 žinomi 1941 m. birželio 14-18 d. tremtiniai, kurie pasiekė tremties vietas, ir 2957 vyrai, kuriuos tuo metu atskyrė nuo šeimų ir išvežė į lagerius. Bendras birželio 14-18 d. iš Lietuvos išvežtų žmonių skaičius siektų mažiausiai 19500. Kiekgi žmonių buvo išvežta iš Lietuvos?

Per ilgus pokario dešimtmečius Lietuvoje apie deportacijas buvo užrausta rašyti. Todėl apie tai rašė ir diskutavo tik išeivijos mokslininkai ir visuomenės veikėjai. Jie savo darbuose nurodo 1940-1941 metais deportuotųjų skaičių – 34260 vyrų, moterų, senelių ir vaikų. Šie duomenys, matyt, apima ne tik tremtinius, bet ir išvežtus politinius bei kriminalinius kalinius, karius, dingusius asmenis. Visiškai tikslaus skaičiaus gal niekada nesužinosime.

Trėmimai privertė tūkstančius žmonių slapstytis. Kai paskutiniai tremtiniai buvo grūdami į vagonus, Utenos apskrityje išvengę tremties 47 vyrai susitelkė į ginkluotą būrį, kuris pradėjo priešintis lietuvių tautos naikintojams. Pirmieji ginkluoto pasipriešinimo židiniai atsirado ir Marijampolės, Rokiškio bei Šiaulių apskrityse.

Pirmąją didelę genocido akciją buvo pradėtas naujas lietuvių tautos naikinimo etapas, kurį nutraukė kilęs Sovietų Sąjungos-Vokietijos karas. 1941-ųjų metų tremtinių laukė baidi Golgota. Išstisus pusantrų dešimtmečio juos lydėjo badas ir šaltis. Daugumai jų nebuvo lemta vėl pamatyti Lietuvą tėvynę. Jų kaulai išbarstyti prie Laptevų jūros, Altajaus priekalnėse, ant Obės krantų, Vorkutoje...

2. 1945-1948 METAI³

Vos tik prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai ir kilus ginkluotam bei aktyviam lietuvių tautos pasipriešinimui, NKVD, NKGB ir sovietinės prokuratūros vadovai ėmė teisiškai pagrįsti masinių trėmimų būtinybę. Pirmiausia dėmesys buvo sutelktas į tas priemones, kurios turėjo padėti užgniaužti karinės mobilizacijos boikotą. Kiekvienas su ginklu ar be ginklo besislapstęs vyras buvo paskelbtas „banditu“, o jų šeimos – „banditų šeimomis“.

Kaip ir 1941 m., buvo pradėta registruoti „antisovietinius elementus“, tūkstančiai žmonių buvo suimtinėjami, fiziškai naikinami, partizanų šeimų ir jų rėmėjų ūkiai konfiskuojami. Be to, tebevyko karas, dėl to dar nebuvo atėjęs palankus metas masiniams trėmimams, kurie galėjo sukelti dar didesnę lietuvių pasipriešinimą sovietinės kariuomenės užnugaryje.

Pirmieji pokario trėmimai iš Lietuvos prasidėjo 1945 metų balandžio mėnesio pabaigoje. Pirmiausia ketinta išstremti Lietuvoje gyvenusius vokiečius – „nesvarbu, kokia jų visuomeninė padėtis, veikla, amžius ir lytis“. Kartu numatyta išskeldinti visus su vokiečių šeimomis susijusius ne vokiečių tautybės asmenis – žmonas, vyrus, augintinius, giminaičius. Taip į sąrašus pateko žmonės, turėję giminaičių Vokietijoje, dėstę vokiečių kalbą, ar tiesiog liuteronų tikybos žmonės. 1945 m. balandžio viduryje keturiolikoje Lietuvos apskričių pradėta gaudyti tremtinės šeimos. Trėmimų būdas nedaug kuo skyrėsi nuo 1941 m. taikyto: tos pačios apgaulingos NKVD ir NKGB instrukcijos, ta pati savivalė ir prievarta. Visas tremtinių turtas atimamas, leidžiama pasiimti truputį maisto ir drabužių. 1945 m. balandžio pabaigoje Marijampolės, Kretingos, Šiaulių ir Tauragės stotyse surinkti tremtiniai buvo išgabenti į Kauną. Iš čia gegužės 3 d. jų ešelonas pajudėjo į šiaurę, į Komijos ASSR. Gegužės 9 d. pasiekęs Vologdą, ešelonas pasuko į pietus. Tik birželio mėn. tremtiniai buvo atvežti į tremties vietą – Tadžikiją. Oficialiais duomenimis, ten atsidūrė 854 žmonės (219 vyrų, 372 moterys ir 263 vaikai), nors buvo numatyta išstremti ir išstremta ne mažiau kaip tūkstantis žmonių. Tai buvo tik Lietuvos gyventojų pokario kančių pradžia. Keturiasdešimt penktųjų pavasarį prasidėję trėmimai vyko kasmet iki pat „tautų vado ir mokytojo“ generalisimo Stalino mirties.

1945 m. gegužės pabaigoje VKP (b) CK Lietuvos biuras paprašė L. Berijos pritarimo masiniam trėmimui. Organizuoti trėmimus ir jiems vadovauti liepos pradžioje į Vilnių atvyko SSRS valstybės saugumo ir vidaus reikalų liaudies komisarų pavaduotojai generolai pulkininkai Bogdanas Kobulovas ir Arkadijus Apolonovas. Jie atsivežė L. Berijos leidimą ir pasirašė trėmimų instrukciją. Trėmimų akcijai ir jų apsaugai buvo pasitelkti visi NKVD kariuomenės daliniai ir sribai. Buvo suformuotos

³ Ten pat.

penkeriopos kovinės grupės: trėmimų vykdymo, tremtinių sodybų apsupimo (vadinamosios operacijos objekto priedangos grupės), tremtinių vežimo kelio iki geležinkelio stoties apsaugos (vadinamosios tremtinių evakuacijos trasos apsaugos grupės), geležinkelio stočių (vadinamųjų surinkimo punktų) ir tremtinių ešelonų apsaugos. Trėmimus vykdė NKVD ir NKGB darbuotojai ir NKVD kariuomenės (visų rūšių) kareiviai. 50-70 procentų apsupimo, kelių ir geležinkelio stočių apsaugos grupių narių buvo stribai. Pačius tremtinių ešelonus saugojo tik NKVD kariuomenė. Liepos 17 d. iš Alytaus, Vilniaus, Trakų, Utenos, Švenčionių, Zarasų ir Ukmergės apskričių buvo ištremtos 383 šeimos – 1392 žmonės (galutinėje ataskaitoje šeimų skaičius mažesnis – 382, o tremtinių – 1389). Liepos 24 d. iš Biržų, Kauno, Kėdainių, Mažeikių, Panevėžio, Raseinių, Telšių, Šaulių ir Rokiškio apskričių buvo ištremtos 365 šeimos – 1294 žmonės (galutinėje ataskaitoje šeimų skaičius didesnis – 366, o tremtinių – 1343). Trėmimai vyko ir rugpjūčio 15 d. (Alytaus, Trakų apskr.), ir rugpjūčio 30-31 d. (Biržų, Rokiškio ir kitose apskrityse). Rugsėjo 1-3 d. iš Panevėžio ir Švenčionių apskričių ištremus 152 žmones, kurių laiką trėmimai sustojo.

Pirmą kartą enkavedistai sulaukė pasipriešinimo. Liepos 24 d. Šiaulių apskrityje, mėginant suimti, žuvo 14 partizanų ir vienas enkavedistas.

Su tremiamomis šeimomis buvo elgiamasi labai brutaliai, į mėginančius slėptis – šaudyta. Šiems trėmimams būdinga tai, kad žmonės buvo tremiami kaip partizanų šeimų nariai ir rėmėjai, o jų ūkiai buvo konfiskuoti dar iki trėmimų. Po to trėmimų banga kiek atslūgo, nes griebtasi kitos teroro formos: suimtuosius imta siųsti į lagerius toliau tardyti ir sudaryti bylas. Vėl tremti žmonės pradėta 1946 m. pradžioje. Iki tol vyko parengiamieji darbai. 1946 m. vasario 18-21 d. trėmimai buvo organizuoti keturiose apskrityse – Alytaus, Marijampolės, Lazdijų ir Tauragės. Iš viso į ešelonus buvo sugrūstos 424 šeimos (1713 žmonių). Įskaitant ir pavienių šeimų trėmimus, 1946 metais buvo ištremta 501 šeima (2082 žmonės), o 16 182 žmonės išvežti į lagerius. 1946-1947 m. Lietuvoje dažniau būdavo vykdomi pavienių šeimų trėmimai, masiškai išvežami tik įkalinti žmonės. Lietuviai būdavo tremiami į Tadžikijos SSR, Komijos ASSR, Molotovo (Permės), Sverdlovsko, Tomsko, Tiumenės sritis, Krasnojarsko kraštą.

Masiški trėmimai atsinaujino 1947 m. pabaigoje. Guodžio mėn. buvo ištremta 736 šeimos (2782 žmonės), o 1948 m. sausio-vasario mėn. – 284 šeimos (1134 žmonės). Nukentėjo visos Lietuvos apskritys. Iš kiekvienos buvo ištremta po 129-363 žmones. Iki 1948 m. balandžio 15 d. ištremtų šeimų padaugėjo iki 1022, o tremtinių – iki 3938. Iki 1948 m. didžiojo trėmimo per pustrečių metų buvo ištremta 12304 žmonės.

3. 1948-1952 METAI⁴

Pagal ištremtų žmonių skaičių didžiausios buvo 1948 m. gegužės, 1949 m. kovo ir 1951 m. spalio mėn. deportacijos. Visos jos buvo įvykdytos remiantis stalininės SSRS Ministrų Tarybos nutarimais. Juose buvo nurodyta, kiek ir kokios kategorijos gyventojų reikia ištremti. Vyriausybinius nutarimus realizuoti buvo pavesta SSRS valstybės saugumo ir vidaus reikalų ministerijoms. Šioms represinėms žinyboms priklausė vidaus, pasienio ir konvojinė kariuomenė, milicija, naikinamieji (liaudies gynėjų) būriai, operatyviniai darbuotojai, tai yra tos pajėgos, kurios praktiškai vykdavo trėmimus. Be to, trėmimų išvakarėse į Lietuvą buvo perkelti papildomi kariniai daliniai iš RSFSR, Baltarusijos SSR ir Kaliningrado srities. SSRS MGB vadovybė yra komandiravusi į Lietuvą iki 2,5 tūkst. operatyvinių saugumo darbuotojų iš visos Sąjungos.

Siekiant išlaikyti paslapyje pasirengimą trėmimams ir išvengti gyventojų panikos bei slapstimosi, masinės deportacijos buvo užšifruojamos nekaltais pavadinimais. 1948 m. trėmimai buvo užkoduoti žodžiu „Vesna“ („Pavasaris“), 1949 m. – „Priboj“ („Bangų mūša“), 1951 m. – „Osen“ („Ruduo“). Šie terminai buvo vartojami saugumo ir vidaus reikalų įstaigų tarnybiniame susirašinėjime, radijo ir telefono pokalbiuose.

Didžiausias Lietuvos istorijoje gyventojų trėmimas buvo 1948 m. gegužės mėn. Trėmimai miestuose prasidėjo gegužės 22 d., šeštadienį, 0 val., o kaimuose – 4 val. ryto. Buvo tremiama iš visų apskričių (tuo metu – 37) ir respublikinio pavaldumo miestų (5).

Skirtingai nuo 1945-1946 m. vykusių trėmimų, kai buvo vežamos „veikiančiose gaujose“ esančių „banditų“ ar jų „pagalbininkų“ šeimos, dabar deportacija apėmė daug platesnį rezistenciją remiančių šeimų (saugumo organų požiūriu) ratą. Buvo vežamos žuvusių ir nuteistų rezistencijos dalyvių, apskritai „nacionalistų“ šeimos, paimant ir tuos jų narius, kurie gyveno atskirai. Kiek žmonių buvo išvežta 1948-ųjų gegužę? Nuomonės šiuo klausimu iki šiol labai skiriasi. Susumavus Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos archyve rastų visų 37 apskričių ir Vilniaus bei Kauno valstybės saugumo skyrių viršininkų pasirašytų ataskaitų apie žmonių trėmimus duomenis, nustatyta, kad išvežtos 11 365 šeimos, kuriose buvo 400 002 asmenys.

Po gegužės deportacijos tais metais daugiau specialių vienkartinį trėmimų nebuvo. Tačiau iš MGB susirašinėjimo su apskričių skyriais matyti, kad pavieniai trėmimo išvengę asmenys, kurių šeimos jau išvežtos, turėjo būti gaudomi ir siunčiami į savo šeimų tremties vietas. Birželio pirmosiomis

⁴ Ten pat.

dienomis Lentvaryje buvo įrengtas laikinas žmonių surinkimo punktas. Galima teigti, kad buvo sugaudyta ir išvežta 2 631 asmuo.

Antroji pagal didumą deportacija „Priboj“ buvo 1949 m. kovo mėn. Trėmimai visame krašte prasidėjo penktadienį, kovo 25 d., 6 val. ryto. Operacija turėjo trukti dvi dienas, tačiau užtruko. Pirmieji ešelonai su tremtiniais išvyko kovo 27 d. rytą, o paskutiniai – kovo 30 d. vakare. Dėl šio trėmimo skaičių taip pat nesutariama. Iš deportacijos vadovų generolų leitenantų J. Jedunovo ir N. Gorlinskio pranešimo matyti, kad 1949 m. kovo 25-28 d. buvo išvežtos 8765 šeimos, turinčios 28981 žmogų. Operacijai „Priboj“ nustatyti planai buvo įvykdyti ir viršyti, tačiau 1949 m. trėmimai dar nesibaigė. Saugumiečiai nustatė, kad deportacijos išvengė 3 236 šeimos ir 3912 pavienių asmenų, iš viso 13 777 žmonės. Nedelsiant buvo pradėta jų medžioklė, kuri truko iki liepos mėn. Per 1949 m. balandžio mėn. papildomai buvo išvežtos 686 šeimos (3 090 žmonių, iš jų 863 pavieniai asmenys). Birželio 6 d. iš 5 apskričių buvo išvežta 130 šeimų o liepos 7 d. – dar 81 šeima (279 žmonės). Susumavus šiuos duomenis išeitų, kad 1949 m. iš Lietuvos buvo išvežta 9844 šeimos, kuriose buvo daugiau kaip 33 500 žmonių.

1950 m. ūkininkai buvo vežami remiantis 1949 m. SSRS ir LSSR Ministrų Tarybų nutarimais. Tais metais įvyko trys palyginti nedidelės apimties trėmimai: balandžio 14 d. (į Altajaus kraštą), rugsėjo 1-2 ir 19 d. (į Chabarovsko krašto Lazo ir Komsomolsko prie Amūro rajonus). Jų metu buvo išvežta 360 šeimų (1355 žmonės).

Trečioji pagal didumą deportacija „Osen“ vyko 1951 m. rudenį. Tai buvo jau antrasis trėmimas tais metais. 1951 m. kovo 31 – balandžio 1 d. visoje Lietuvoje buvo surinktos vadinamųjų andersininkų ir jehovininkų šeimos. Valdžia ir represiniai organai andersininkais vadino asmenis, tarnavusius karo metais Lenkijos generolo Vladislavo Anderso armijoje (korpuse). Jehovininkais oficialioji propaganda vadino krikščionių sektos “Dievo Jehovos (Jahvės) liudytojai” narius.

1951 m. balandžio 2 d. 16 val. 10 min. iš Panerių stoties išvyko specialus ešelonas, kuris į Irkutsko sritį išvežė 80 andersininkų šeimų (283 žmones), o į Tomsko sritį – 52 jehovininkų šeimas (150 žmonių). 1951 m. rudenį buvo vežama du kartus. Ir šįsyk, kaip įprasta stalinizmo metais, „buožių” vežimo planai buvo įvykdyti ir viršyti.

Pirmasis vežimas įvyko 1951 m. rugsėjo 20-21 d. Iš Kužių (Šiaulių raj.), Radviliškio ir Švenčionėlių stočių išvyko trys ešelonai į Irkutsko sritį. Buvo išvežta 822 ūkininkų šeimos su 3072 žmonėmis: vyrų – 813, moterų – 1276, vaikų – 983.

Antrasis, pagrindinis, vežimas buvo 1951 m. spalio 2-3 d. Skirtingai nuo ankstesnių deportacijų, kurios buvo vykdomos savaitgaliais, dabar vežimas prasidėjo ankstų antradienio rytą. Spalio trėmimo vadovai ir vykdytojai J. Jedunovas ir P. Kapralovas nurodė, kad spalio 2 d. (iki 24 val.) buvo paimta

4018 šeimų (15537 žmonės). Tačiau tremiama buvo dar ir spalio 3 d. Todėl tikslesni, atrodo, yra LSSR vidaus reikalų ministro pavaduotojo pulkininko Piotro Jefremovo pranešimo duomenys. Pasak jo, MVD organai išsiuntė 16 ešelonų su tremtiniais. Išvežta 4129 šeimos, 16109 žmonės.

1951 m. lapkričio 30 d. vyko paskutinis tų metų trėmimas. Keliasdešimt ūkininkų šeimų buvo išvežtos į Bijsko rajoną (Altajaus kraštas). Oficialiais duomenimis, 1951 m. iš viso buvo išvežtos 5139 šeimos (20357 žmonės).

1952 m. LSSR MGB surengė penkis „buožių ir banditų pagalbininkų“ šeimų bei pavienių jų narių trėmimus. Didesni buvo sausio ir rugpjūčio vežimai. 1952 m. sausio 23 d. du ešelonai iš Lietuvos į Krasnojarsko kraštą išvežė 217 „buožių“ šeimų (778 žmonės) ir 1066 pavienius asmenis, kurių šeimos buvo išgabentos 1951 m. Abu tremtinių sąrašus patvirtino LSSR Ministrų Taryba. 1952 m. rugpjūčio 5 d. iš 18 respublikos rajonų į Krasnojarsko kraštą buvo išvežtos 95 „banditų ir banditų pagalbininkų“ šeimos (359 asmenys). Jie buvo ištremti SSRS MGB ypatingojo pasitarimo sprendimu. Kiek iš viso 1952 m. buvo ištremta Lietuvos gyventojų, tiksliai nežinoma. Paskelbtais duomenimis, 1952 m. išvežtos 526 šeimos (2934 žmonės).

Kiekgi iš viso buvo deportuota Lietuvos gyventojų? Dėl tremtinių skaičiaus yra įvairių nuomonių. Įvairiuose dokumentuose ir literatūroje pateikiami skirtingi skaičiai. Tikslesni atrodo duomenys, pateikti 1997 metais. Juos būtų galima pavaizduoti tokioje lentelėje:

1 lentelė

METAI	IŠTREMTA	SUIMTA
1941	34 260	
1944		13 920
1945	7368	35 920
1946	2082	11 141
1947	2782	6412
1948	41 158	4481
1948	33 049	4699
1950	1355	3407
1951	21 177	3437
1952	3019	1131
1953		1649
IŠ VISO	110 990	86 197

Iš pateiktos lentelės matyti, jog 1944-1952 metais iš Lietuvos buvo ištremta 110990 žmonių, o įkalinta – 86197 žmonės. Taigi, iš viso per šiuos negandų metus nukentėjo 197 187 Lietuvos žmonės, o nuo 1941 metų – 231447 žmonės.

Išėivijos mokslininkai teigia, kad nuo 1941 iki 1953 metų nužudyta ir deportuota apie 350-400 tūkst. žmonių.

Represijos ir netektys palietė visą Lietuvą. Ne išimtis ir Kretingos rajonas bei mūsų Darbėnų seniūnija. Kiek pavyko rasti duomenų, jie rodo, jog iš tuometinio Kretingos rajono, kuriam priklausė ir dabartinės Palangos miesto teritorijos dalis, 1941-1952 metais buvo išstremta į įvairias SSRS vietas 3177 žmonės. Šie duomenys tik apie išstremtuosius. Apie įkalintus ir nuteistus bei išvežtus į lagerius žmones atskirų duomenų aptikti dar nepavyko. Išstremtų iš dabartinės Darbėnų seniūnijos ribų žmonių skaičius sudaro 21 procentą išvežtų iš Kretingos rajono. Tai būtų 670 žmonių. Atskirų metų duomenis galima pavaizduoti tokioje lentelėje:

2 lentelė

METAI	IŠSTREMTA ŽMONIŲ
1941	20
1945	12
1946	6
1947	17
1948	226
1949	256
1950	0
1951	115
1952	18
IŠ VISO	670

Tokie būtų faktai ir skaičiai. Tačiau dar kartą reikia pabrėžti, kad tikslų nukentėjusių žmonių skaičių vargu ar kada pavyks sužinoti.

Trėmimai – neteisėtos, antikonstitucinės ir represinės akcijos, to meto sovietų valdžios vykdyto tautų genocido politikos apraiška. Po diktatoriaus Stalino mirties prasidėjęs tremtinių reabilitavimas vyko labai lėtai ir vangiai. Respublikos ir vietos valdžia nenorėjo ir bijojo išstremtų žmonių grįžimo į tėvynę, visais įmanomais būdais stengėsi sutrukdyti turto grąžinimą. Iki Atgimimo (1988 m.) tik apie 10 tūkst. žmonių (7-8 proc. visų tremtinių) buvo reabilituoti, t.y. jų ištrėmimas pripažintas nepagrįstu ir jiems suteikta teisė atgauti turėtą turtą. Tačiau susikūręs Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis, remiamas plačiausių gyventojų sluoksnių, priverė valdžią pradėti masinį tremtinių reabilitavimą⁵.

⁵ Ten pat.

Kretingos rajono gyventojų tremties vietos

3 lentelė

KRAŠTAS, SRITIS	RAJONAS
Krasnojarsko kraštas	Abano, Abakano, Askizo, Ačinsko, Bolšaja Murta, Bogrado, Bogučianų, Bogotolo, Bolšoj Uluj, Daūrijos, Dzeržinskojės, Dolgij Most, Irbeiskojės, Igarkos, Jemeljanovo, Jeniseisko, Jarcevo, Krasnojarsko, Kežmos, Kansko, Kazačinskojės, Manos, Minusinsko, Nazarovo, Nižnij Ingašo, Rybinskio, Rešiotų, Sovetskio, Suchobuzimskojės, Taštupo, Tasejevo, Uderėjaus, Ust Abakano.
Irkutsko sritis	Alarskio, Alzamajaus, Bodaibo, Bolšaja Rečkos, Bratsko, Čeremchovo, Čiunskio, Irkutsko, Kirovskio, Nižneudinsko, Sliudiankos, Sibiro Usolės, Šelechovo, Taišeto, Užūro, Usolės, Zimos.
Karagandos sritis	Karagandos, Saranės.
Kemerovo sritis	Kiseliovsko.
Magadano sritis	Nėra duomenų.
Permės (Molotovo) sritis	Jusvos, Kočevo.
Tiumenės sritis	Išimo.
Tomsko sritis	Asino, Aukštutinės Ketės, Krivošeino, Pyškino Troickojės, Šegarkos, Teguldeto, Timiriazevskio, Tomsko, Tugano.
Buriatijos ASSR	Zaigrajevo.
Jakutijos ASSR	Aldano.
Karelijos ASSR	Petrozavodsko.
Komijos ASSR	Intos, Kortkeroso, Priluzkio, Syktyvdinskio, Syktyvkaro, Sysolskio, Troicko Pečiorsko, Ust Kulomo.
Kazacijos SSR	Džezkazgano, Gurjevo.
Tadžikijos SSR	Kuibyševsko, Kurgan Tiubės.

⁶ Ten pat.

Praėjus daugiau kaip pusei amžiaus nuo trėmimų pradžios, Respublikos Vidaus reikalų ministerijos iniciatyva ir pastangomis leidžiamas daigiatomis Lietuvos tremtinių abėcėlinis sąrašas. Iš jo atrinktos Darbėnuose bei artimiausiuose kaimuose: Auksūdžio, Barkelių, Daubėnų, Kadagynų, Lazdininkų Naujokų ir Nausėdų, gyvenusių ir patyrusių trėmimą, žmonių pavardės.

Kretingos rajono Darbėnų ir aplinkinių kaimų tremtiniai

4 lentelė

Pavardė, vardas, tėvo vardas, gimimo data	Ištrėmimo Data	Paleidimo data	Kaimas, iš kur ištremitas	Ištrėmimo vieta
Bendikaitė Adolfina, Adolfo; 1924	49.04.21	57.09.12	Auksūdžio km.	Irkutsko sritis
Bendikaitė Stasė, Adolfo; 1929	49.04.21	57.09.12	Auksūdžio km.	Irkutsko sritis
Bendikas Antanas, Adolfo; 1933	49.04.21	57.09.12	Auksūdžio km.	Irkutsko sritis
Bendikas Vytautas, Adolfo; 1941	49.04.21	57.09.12	Auksūdžio km.	Irkutsko sritis
Bendikienė Petrė, Jono; 1898	49.04.21	57.09.12	Auksūdžio km.	Irkutsko sritis
Petrulienė Ona, Jokimo; 1900	51.10.02	mirusi	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Petrulis Antanas, Juozo; 1927	51.10.02	57.06.28	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Petrulis Juozas, Juozo; 1922	51.10.02	57.07.01	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Petrulis Juozas, Juozo; 1894	51.10.02	57.06.28	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Petrulytė Albina, Juozo; 1931	49.03.25	56.12.11	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Raišienė Anastazija, Simono; 1902	49.04.26	57.09.12	Auksūdžio km.	Irkutsko sr.
Raišienė Petrė, Kazio; 1908	49.04.26	57.09.12	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Raišis Adolfas, Adolfo; 1937	49.03.26	57.11.29	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Raišis Juozas, Adolfo; 1935	49.03.26	57.11.29	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Raišis Juozas, Juozo; 1863	49.03.26	miręs	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Raišytė Petrė, Adolfo; 1939	49.03.26	57.11.29	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Šilienė Petrė, Juozo; 1923	49.04.21	58.06.24	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Švaras Juozas, Juozo; 1886	49.03.26	56.03.16	Auksūdžio km.	Irkutsko sritis
Vaičekauskaitė Stasė, Adomo; 1946	51.10.02	57.09.03	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Vaičekauskas Adomas, Adomo; 1942	51.10.02	57.09.03	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Vaičekauskienė Bronislava, Juozo; 1921	51.10.02	57.09.03	Auksūdžio km.	Krasnojarsko sr.
Benetienė Adolfina, Jurgio; 1924	47.12.29	60.02.20	Barkelių km.	Tomsko sritis
Benetienė Anastazija, Juozo; 1877	47.12.29	60.02.20	Barkelių km.	Tomsko sritis
Benetis Algimantas, Antano; 1944	47.12.29	60.02.20	Barkelių km.	Tomsko sritis
Benetis Antanas, Petro; 1909	47.12.29	60.02.20	Barkelių km.	Tomsko sritis
Benetis Petras, Antano; 1872	47.12.29	60.02.20	Barkelių km.	Tomsko sritis
Meškys Bronius, Antano; 1924	51.10.02	53.08.03	Barkelių km.	Krasnojarsko sr.
Ronkaitienė Kazimiera, Prano; 1905	51.04.01	57.03.27	Barkelių km.	Tomsko sritis
Ronkaitis Juozas, Mykolo; 1900	51.04.01	57.03.27	Barkelių km.	Tomsko sritis
Savickaitė Eufemija, Kazio; 1931	48.05.22	58.10.31	Barkelių km.	Irkutsko sritis
Savickaitė Stasė, Kazio; 1935	48.05.22	58.05.19	Barkelių km.	Irkutsko sritis
Savickas Kazys, Jono; 1892	48.05.22	miręs	Barkelių km.	Irkutsko sritis
Savickienė Stasė, Juozo; 1903	48.05.22	58.10.31	Barkelių km.	Irkutsko sritis
Alminienė Ona, Stepo; 1889	48.05.22	58.12.23	Darbėnų	Tomsko sritis
Barasaitė Aldona, Petro; 1929	41.06.14	56.03.14	Darbėnų	Komijos ASSR
Barasaitė Julija, Petro; 1923	41.06.14	56.03.14	Darbėnų	Komijos ASSR
Barasienė Julija, Jono; 1904	41.04.14	mirusi	Darbėnų	Komijos ASSR
Januševičius Juozas, Juozo; 1893	49.03.25	58.03.15	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Januševičius Valerijonas, Juozo; 1919	49.03.25	58.03.15	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Knieža Feliksas, Juozo; 1927	48.05.22	59.07.11	Darbėnų	Irkutsko sritis
Kniežaitė Birutė, Juozo; 1932	48.05.22	59.07.11	Darbėnų	Irkutsko sritis
Kniežaitė Bronislava, Juozo; 1924	48.05.22	59.07.11	Darbėnų	Irkutsko sritis
Kniežienė Ona, Kazio; 1890	48.05.22	mirusi	Darbėnų	Irkutsko sritis
Laureckas Augustinas, Kazio; 1943	47.12.04	58.08.02	Darbėnų	Tomsko sritis

Laureckas Kazys, Kazio; 1941	47.12.04	58.08.02	Darbėnų	Tomsko sritis
Laureckienė Valerija, Kazio; 1912	47.12.04	58.08.02	Darbėnų	Tomsko sritis
Noreika Pranas, Jono; 1878	48.05.22	57.06.19	Darbėnų	Irkutsko sritis
Noreikienė Ona, Apolinaro; 1894	48.05.22	57.06.19	Darbėnų	Irkutsko sritis
Puškorienė Skolestina, Juozo; 1895	49.04.12	58.08.05	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Puškorius Juozas, Adomo; 1894	49.04.12	58.08.05	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Puškoriūtė Aldona, Juozo; 1937	49.04.12	58.08.05	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Puškoriūtė Emilija, Juozo; 1922	49.04.12	58.08.05	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Puškoriūtė Stasė, Juozo; 1928	49.04.12	58.08.05	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Savickaitė Stasė, Antano; 1924	47.12.29	58.01.30	Darbėnų	Tomsko sritis
Savickaitė Zita, Antano; 1927	47.12.29	57.10.01	Darbėnų	Tomsko sritis
Savickienė Anastazija, Stepono; 1897	47.12.29	58.01.30	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Vainoraitė Elena, Stasio; 1895	49.03.26	56.07.27	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Vainoraitė Eleonora, Prano; 1937	49.03.26	56.07.27	Darbėnų	Krasnojarsko sr.
Anužienė Emilija, Prano; 1888	48.05.22	57.08.06	Daubėnų	Irkutsko sritis
Anužytė Kazė, Jono; 1925	48.05.22	mirusi	Daubėnų	Irkutsko sritis
Butkaitė Petronėlė, Antano; 1901	47.12.29	52.08.15	Daubėnų	Tomsko sritis
Butkienė Monika, Juozo; 1876	47.12.29	n.d.	Daubėnų	Tomsko sritis
Girdenienė Kazimiera, Kazio; 1903	49.03.29	54.11.27	Daubėnų	Krasnojarsko sr.
Girdenis Pranas, Stepo; 1907	49.03.29	54.11.27	Daubėnų	Krasnojarsko sr.
Girdenytė Irena, Prano; 1930	49.03.29	54.11.27	Daubėnų	Krasnojarsko sr.
Gliožerytė Jadvyga, Alfonso; 1925	49.03.29	54.11.27	Daubėnų	Krasnojarsko sr.
Pocienė Veronika, Vinco; 1902	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pocius Antanas, Pranciškaus; 1943	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pocius Laimutis, Pranciškaus; 1940	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pocius Ramutis, Pranciškaus; 1939	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pocius Stasys, Pranciškaus; 1938	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pocius Viktoras, Pranciškaus; 1945	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pocius Vladas, Pranciškaus; 1934	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pociūtė Birutė, Pranciškaus; 1935	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pociūtė Juzefa, Pranciškaus; 1931	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pociūtė Ona, Pranciškaus; 1929	51.11.30	57.07.25	Daubėnų	Tomsko sritis
Pudžmienė Emilija, Kazio; 1878	45.08.30	58.09.13	Daubėnų	Permės sritis
Pudžmytė Eleonora, Kazio; 1929	48.08.30	58.09.13	Daubėnų	Permės sritis
Pudžmytė Petronėlė, Kazio; 1920	45.08.30	58.09.13	Daubėnų	Permės sritis
Šlimaitė Aldona, Juozo; 1937	48.05.22	57.11.19	Daubėnų	Irkutsko sritis
Šlimaitė Elvyra, Juozo; 1941	48.05.22	57.11.19	Daubėnų	Irkutsko sritis
Šlimaitė Janina, Juozo; 1942	48.05.22	57.11.19	Daubėnų	Irkutsko sritis
Šlimas Juozas, Juozo; 1947	48.05.22	57.11.19	Daubėnų	Irkutsko sritis
Šlimienė Salomėja, Prano; 191	48.05.22	57.11.19	Daubėnų	Irkutsko sritis
Venclovaitė Birutė, Leono; 1936	49.03.25	58.05.01	Daubėnų	Irkutsko sritis
Venclovaitė Monika, Leono; 1939	49.04.10	58.06.30	Daubėnų	Irkutsko sritis
Venclovaitė Stasė, Leono; 1928	49.03.25	58.06.30	Daubėnų	Irkutsko sritis
Venclovas Leonas, Juozo; 1904	49.03.25	58.06.30	Daubėnų	Irkutsko sritis
Venclovienė Monika, Tito; 912	49.04.10	58.06.30	Daubėnų	Irkutsko sritis
Gruoža Jonas, Jono; 1937	45.05.22	59.04.24	Kadagynų km.	Irkutsko sritis
Gruoža Jonas, Jono; 1906	45.05.22	59.04.24	Kadagynų km.	Irkutsko sritis
Gruoža Kazimieras, Jono; 1942	45.05.22	59.04.24	Kadagynų km.	Irkutsko sritis
Gruožaitė Juzė, Jono; 1933	45.05.22	58.05.05	Kadagynų km.	Irkutsko sritis
Gruožaitė Ona, Jono; 1936	45.05.22	58.04.30	Kadagynų km.	Irkutsko sritis
Gruožienė Petrė; Juozo; 1907	45.05.22	59.04.24	Kadagynų km.	Irkutsko sritis
Gruožienė Zuzana, Jurgio; 1879	45.05.22	59.04.24	Kadagynų km.	Irkutsko sritis
Čepronaitė Genė, Kazio; 1938	51.10.02	58.05.26	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Čepronas Kazys, Kazio; 1936	51.10.02	58.05.26	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Čepronas Kazys, Kazio; 1898	51.10.02	58.05.26	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Čepronas Pranas, Kazio; 1938	51.10.02	58.05.26	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Čepronienė Barbora, Jurgio; 1910	51.10.02	mirusi	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis

Daukšas Juozas, Antano; 1910	49.04.10	58.06.28	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Daukšienė Juzefa, Antano; 1919	49.04.10	57.11.29	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Daukšienė Ona, Andriejaus; 1883	49.04.10	n.d.	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Gadeikiene Cicilija, Kazio; 1890	51.10.02	55.08.31	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Gadeikis Alfonsas, Stasio; 1924	51.10.02	55.08.31	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Gadeikis Pranas, Stasio; 1934	51.10.02	55.08.31	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Gadeikis Stasys, Stasio; 1922	51.10.02	58.06.26	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Galdikaitė Genovaitė, Petro; 1945	49.03.25	58.06.26	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Galdikaitė Liuda, Petro; 1920	49.03.25	58.06.26	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Galdikas Adolfas, Petro; 1940	49.03.25	58.06.26	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Galdikas Jurgis, Petro; 1932	49.03.25	58.06.26	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Galdikas Petras, Petro; 1922	49.03.25	58.06.26	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Galdikas Petras, Jono; 1886	49.03.25	58.06.26	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Galdikienė Petrė, Petro; 1896	49.03.25	mirusi	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Galdikienė Veronika, Jono; 1890	49.04.10	57.11.29	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Grabienė Ona, Juozo; 1906	48.05.22	56.06.04	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Grabys Justinas, Petro; 1941	48.05.22	56.06.04	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Grabys Petras, Petro; 1937	48.05.22	56.06.04	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Grabys Petras, Antano; 1888	48.05.22	56.06.04	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Grabys Stanislovas, Petro; 1945	48.05.22	56.06.04	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Grabytė Joana, Petro; 1935	48.05.22	56.06.04	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Griciūtė Barbora, Augustino; 1911	49.03.25	57.11.27	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Jašinskaitė Bronė, Kazio; 1938	49.04.21	n.d.	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Jašinskaitė Juzė, Kazio; 1935	49.04.21	57.10.16	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Jašinskaitė Kazė, Kazio; 1933	49.04.21	57.10.18	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Jašinskas Juozas, Kazio; 1927	49.04.21	57.10.17	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Jašinskas Kazimieras, Kazio; 1931	49.04.21	57.10.18	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Jašinskienė Kazimiera, Juozo; 1901	49.04.21	57.10.18	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Kairys Kazys, Kazio; 1912	51.10.02	57.06.25	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Kairys Valys, Kazio; 1919	51.10.02	miręs	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Katkienė Magdalena, Vinco; 1916	46.09.22	60.02.20	Lazdininkų km.	Tomsko sritis
Katkienė Ona, Prano; 1875	46.09.22	mirusi	Lazdininkų km.	Tomsko sritis
Katkus Antanas, Prano; 1908	46.09.22	60.02.30	Lazdininkų km.	Tomsko sritis
Keraite Stefaniya, Prano; 1925	51.10.02	58.06.19	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Keras Juozas, Prano; 1919	51.10.02	58.06.20	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Keras Jurgis, Prano; 1927	51.10.02	58.06.20	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Keras Pranas, Juozo; 1869	51.10.02	miręs	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Keras Pranas, Prano; 1912	51.10.02	miręs	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Kerienė Vincenta, Tado; 1886	51.10.02	58.06.20	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Martinkienė Salomėja, Antano; 1892	48.05.22	57.09.27	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Martinkus Juozas, Stasio; 1929 Petruilienė	48.05.22	57.09.27	Lazdininkų km.	Irkutsko sr.
Natalija, Monikos; 1907	46.03.09	58.05.26	Lazdininkų km.	Tiumenės sritis
Skersytė Ona, Stepono; 1923	48.05.22	58.01.02	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Šalnis Petras, Barboros; 1935	45.11.12	50.11.21	Lazdininkų km.	Tiumenės sritis
Švaras Vytautas, Kazio; 1938	52.01.23	58.07.01	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Švarienė Anastazija, Antano; 1913	52.01.23	58.07.01	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Švatelienė Barbora, Juozo; 1881	49.03.25	54.11.27	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Švatelis Antanas, Juozo; 1939	49.03.25	54.11.27	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Švatelytė Aldona, Juozo; 1934	49.03.25	54.11.27	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Švatelytė Petrė, Juozo; 1936	49.03.25	54.11.27	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Vaičekauskas Petras, Petro; 1894	49.03.26	56.09.06	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Vainora Nikodemas, Nikodemo; 1921	49.03.29	58.07.02	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Vainora Nikodemas, Nikodemo; 1883	49.03.29	58.07.02	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Vainoraitė Kazė, Nikodemo; 1929	49.03.29	58.07.02	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Vainoraitė Petrė, Nikodemo; 1926	49.03.29	58.07.02	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Vainoraitė Regina, Juozo; 1948	48.05.22	58.04.08	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Vainoras Aloyzas, Juozo; 1940	48.05.22	58.04.08	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Vainoras Bronius, Juozo; 1945	48.05.22	58.04.08	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis

Vainoras Juozas, Adomo; 1903	48.05.22	58.07.10	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Vainoras Juozas, Juozo; 1937	48.05.22	58.04.08	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Vainorienė Ona, Jono; 1887	49.03.29	58.07.02	Lazdininkų km.	Krasnojarsko sr.
Vainorienė Petrė, Kazimiero; 1911	49.05.22	58.07.10	Lazdininkų km.	Irkutsko sritis
Vitkienė Barbora, Jurgio; 1912	45.11.12	50.11.21	Lazdininkų km.	Tiumenės sritis
Vitkutė Gražina, Stasio; 1940	45.11.12	50.11.21	Lazdininkų km.	Tiumenės sritis
Švatelienė Stasė, Kazimiero; 1929	51.12.03	59.04.25	Naujokų km.	Tomsko sritis
Švatelis Juozas, Juozo; 1918	51.12.03	59.04.25	Naujokų km.	Tomsko sritis
Beniulienė Barbora, Antano; 1887	41.06.14	n. d.	Nausėdų km.	Krasnojarsko sr.
Beniulis Antanas, Kazio; 1887	41.06.14	miręs	Nausėdų km.	Krasnojarsko sr.
Beniulytė Viktorija, Antano; 1927	41.06.14	n. d.	Nausėdų km.	Krasnojarsko sr.
Čiunka Kazys, Elenos; 1948	49.03.26	58.06.26	Nausėdų km.	Krasnojarsko sr.
Čiunka Povilas, Vinco; 1937	49.03.26	58.05.14	Nausėdų km.	Krasnojarsko sr.
Čiunka Vincas, Stasio; 1895	49.03.26	58.06.26	Nausėdų km.	Krasnojarsko sr.
Čiunkaitė Elena, Vinco; 1917	49.03.26	58.06.26	Nausėdų km.	Krasnojarsko sr.
Čiunkaitė Jadzė, Vinco; 1934	49.04.21	58.04.19	Nausėdų km.	Tomsko sritis
Čiunkas Stasys, Vinco; 1926	49.04.21	58.04.19	Nausėdų km.	Tomsko sritis
Čiunkienė Stasė Juozo; 1890	49.04.21	58.04.19	Nausėdų km.	Tomsko sritis
Galdikaitė Justina, Kazio; 1944	49.04.21	58.07.04.	Nausėdų km.	Irkutsko sritis
Galdikas Kazys, Kazio; 1908	49.03.26	58.07.04	Nausėdų km.	Irkutsko sritis
Galdikas Ildefonsas, Kazio; 1946	49.03.26	58.07.04	Nausėdų km.	Irkutsko sritis

Sąrašas sudarytas, remiantis leidiniu „1941-1952 METŲ LIETUVOS TREMTINIAI“⁷

⁷ 1941-1952 metų Lietuvos tremtiniai. Vilnius: vidaus reikalų ministerija, 1993, p.424-466.

III. DARBĖNŲ KRAŠTO TREMTINIŲ ATSIMINIMAI

2010 metų birželio 15 d. Darbėnų miestelio biblioteka pakvietė susirinkusius darbėniškius atversti istorijos puslapį: paminėti Gedulo ir vilties dieną bei Lietuvos okupacijos 70-metį, prisiminti neseną, bet skaudžią Lietuvos istorinę patirtį kartu su tremtyje buvusiais, ją patyrusiais bei išvengusiais tremties pergyvenimų darbėniškiais.

Gedulo ir Vilties dienos minėjimas Darbėnų bibliotekoje, foto D. Paulikienės, 2010 m.

Nors jų gyvenimo istorija panaši į tūkstančių lietuvių pergyvenimų, jie visi buvo nublokšti į Sibiro platybes, tik visiems skirtingai padalintas skausmas. Visus metus biblioteka rinko tuometinių įvykių liudininkų prisiminimus, išsaugotus dokumentus ir nuotraukas iš jų asmeninių albumų, kuriuos užrašė ir sutalpino aplanke „Niekas nepamiršta, niekas neužmirštas“.

PETRĖ RAIŠYTĖ–MOSEJUKIENĖ

P. Raišytė–Mosejukienė. Nuotr. D. Paulikienės, 2010 m.

Adolfas Raišys lageryje. Nuotr. iš P. Mosejukienės asmeninio albumo, 1950 m.

Raišys Juozas gimė 1863 m. Darbėnų valsčiuje, Auksūdžio kaime, augino sūnų Adolfą (gim. 1902 m.), kuris 1933 birželio mėn. sukūrė šeimą su Petre Petrauskaite, Kazimiero (gim. 1908 m.), augino vaikus: Juozą (1935 m.), Adolfą (1937), Petrę (1939 m.), Birutę (1939 m.), kuri tais pačiais metais mirė. Apie 1941 m. šeima persikėlė gyventi į plėšimus. Išaugo keturi nauji pastatai, kurie neilgai džiugino.

1948 m. Adofas Raišys buvo areštuotas ir nuteistas 25-iems metams. Kalėjo Komijos ASSR, Vorkutos lageryje „Inta“.

Petrė Mosejukienė prisimena:

„1949 m. žmona Petrė Raišienė su trim vaikais ir šešuru (vyro tėvu) Juozu buvo atvežti į Darbėnų dvarą. Sūnus Juozas Raišys pabėgo. Dvare senolį (85-erių metų) ir mamą spardė, reikalavo pasakyti, kur dingo sūnus. Pastarasis nebuvo mums prasitaręs, kad pabėgs. Ir dvare mus laikė tol, kol pabėgėlį surado. Pričiupo jį prie upės žuvaujant. Senolis buvo sergantis, sunkiai vaikščiojo. Suimtuosius išvežė į Kretingos geležinkelio stotį. Čia sugrūdo į gyvulinius vagonus. Kelionė buvo sunki ir varginanti. Gulėjome ant šiaudų, nebuvo kuo užsikloti, savo reikalus atlikome vagono gale, kurio grindyse buvo išpjauta skylė, o nuo aplinkinių akių saugojo užkabintas skuduras. Artėjant

traukinio sustojimui, „tualetas“ buvo uždaromas. Stotyje atidarydavo didžiąsias vagono duris ir sargybinis, vadinamas „konvoičiku“, prižiūrėdavo, kad iš tremtinių niekas nepabėgtų.

Rusai žinojo, kad vežami žmonės, tarp jų esama ir mažų vaikų. Lietuviai, turėję pinigėlių, savo mažyliams pirkdavo pieno, vandens, kad galėtų numalšinti troškulį. Valgi, pasiimtą iš namų, draugiškai dalijosi su visais.

Iš kairės: broliai Adolfas ir Juozas, mama Petrė ir jos duktė Petrė. Nuotr. iš P. Mosejukienės asmeninio albumo, 1951 m.

Kelionė truko apie tris savaites. Mūsų šeima atsidūrė Krasnojarsko krašte, Irbeiskojės rajone, Homutovo kolūkyje. Apgyvendino kalno urve („ziemliankoje“), be langų. Apsišvietimui naudojome buroką, kuriame padarėm duobutę ir ją pripildavom taukų su siūlu. Tą patį 1949 m. pavasarį mirė senolis.

Šulinių ten nebuvo. Upė Kanas atliko daug funkcijų: ir maudėmės, ir skalbėmės, ir kibirais nešdavomės vandenį maistui. Kai nutirpo sniegas, ėjome į laukus, kur nebuvo baigtas nuimti iš rudens derlius. Rinkome varpas su grūdais ir nešėme namo, ištrintus virėme sūriame vandenyje, išbrinkusius galėjom valgyti. Radę dirvoje peršalusią bulvių, namuose su mėsmaile sumaldavome, darėm „lepioškas“ ir kepėme ant geležinio pečiaus tai vieną pusę, tai kitą, dar karštas valgėme.

Mama su broliu Juozu dirbo kolūkyje. Rudenį valdžia skyrė surestą iš rąstų, namelį. Didžiausia paguoda mums – didelė krosnis, ant kurios viršaus galėjome sugulti trys žmonės. Joje kepėme duoną ir virėme bulves.

Gyvenvietėje lietuvius prižiūrėjo komendantas, kuriam reikėjo patvirtinti savo buvimą. Šiame kaime buvome keturios lietuvių šeimos. Su broliu Adolfu netrukus pradėjome lankyti mokyklą. Vietiniai vaikai mus pravardžiuodavo fašistais. Po pamokų ėjome pas mokytojus su likimo drauge uždarbiauti: rankiniu pjūkle pjovėme malkas, jas skaldėme, taip savo gyvenimo reikmėms užsidirbdavome kapeikėlių. Žiemos buvo labai šaltos. Vienas rusas, senbernis, augino jautį ir, spaudžiant šalčiui, gyvuliuką įsivesdavo net į trobos vidų. Grindis išvalyti prašydavo lietuvaičių ir už tai duodavo po du „prenikius“. Tai mums būdavo didelis lobis, stengėmės aplenkti kitus ir nulėkti pirmiau.

Plytinės darbuotojai. Pirmoje eilėje iš kairės Petrė Raišytė. Nuotr. iš P. Mosejukienės asmeninio albumo, 1955 m.

Kai buvau 15 metų, vasarą važiuodavom šienauti. Surinkdavo būrį mergaičių ir su dalgiais pjovėme žolę. Turėjom vieną vyrą, kuris rūpinosi dalgiais, kai šie atšipdavo. Nupjautą žolę grėbdavome, sudėdavome ant surištų berželių krūvos ir jaučiais tempėme į vieną lauką, kur džiovinome

ir krovėme į dideles krūvas. Žiemos metu jas veždavo į fermas. Mėšlą kraudavo ant ledo. Pavasarį jis nuplaukdavo su tirpstančiu ledu.

Turėjau draugę Magdutę Petrauskaitę iš Akmenalių kaimo. Mudvi selsovieta (seniūnijoje) pjovėme malkas. Tai buvo 1953 metų kovo mėnuo. Tą dieną suvarė visą kaimą į seniūniją, kad išklausytume pranešimo apie Stalino mirtį. Šią ypatingą dieną nebereikėjo dirbti.

Po Stalino mirties iš kalėjimo paleido tėvą, atvažiavo pas mus. Tada pasikeitė ir mūsų gyvenimas – mums leido persikelti į kitą kaimą, nes ten buvo tarybinis ūkis ir galėjai užsidirbti pinigėlių. O jų reikėjo labai – norėjome grįžti į Lietuvą.

1959 metais sugrįžome į tėviškę. Mūsų pastatų nė pamatų nebebuvo. Atrodo, tik dešimt metų praėjo, nauja sodyba neturėjo išnykti. Mus priglaudė giminės: Auksūdžio kaime tėvelio brolis Juozas, mamos sesuo Jurgutienė Veronika – gyvenome visi atskirai. Tėvas nupirko Darbėnuose veikusią kalvę ir ten apsigyvenome“⁸

⁸ P. Raišytės–Mosejukienės prisiminimus užrašė D. Paulikienė

ADOMAS VAIČIKAUSKAS

A. Vaičiuskas. Nuotr. iš A.Vaičiausko asmeninio albumo, 2010 m.

Adomas Vaičiuskas – vienas iš Lietuvos tremtinių. Adomas ir Bronislava Vaičiuskai – Lietuvos ūkininkai, gyvenę Darbėnų valsčiaus Auksūdžio kaime. Adomas buvo Lietuvos kariuomenės karys savanoris, žuvo nuo priešų kulkos, buvo žiauriai išniekintas. Šeimoje augo keturi vaikai – Adomas, Stasys, Jonas ir Stasė. Po vyro žūties Bronislava paliko savo sodybą ir slapstėsi Lazdininkų kaime. Vaikus dažnai palikdavo pas giminaičius ar pažįstamus, pati eidavo dirbti padiniene darbininke tai Šventojoje, tai Būtingėje. Retkarčiais nakvoti grįždavo ten, kur buvo apsistojusi: iš pradžių tėvų ūkyje, o kai juos ištrėmė, glaudėsi pas Švarus, kur vieną rudens naktį, paryčiais apie 3-4 val. ją suėmė. Ginkluoti sargybiniai informavo, kad bus vežama ryte į Kulūpėnų geležinkelio stotį ir bus tremiama į Rusijos platybes. Čia B. Vaičiauskienė buvo apsistojusi su dviem vaikais – Adomu ir Stase, kiti du buvo likę pas giminaičius, Auksūdžio kaime. Mažametis sūnus, lydimas ginkluoto kariškio, nuėjo pas kaimynus Ronkaičius pasiskolinti duonos kepalą kelionei. Motina, ką turėjo su savimi ir galėjo panešti (drabužių, antklodę, patalynę ir kt.), pasiėmė, ir sunkvežimiu buvo išvežta į Kulūpėnų geležinkelio stotį, kur laukė gyvuliniai vagonai.

Gyvulinis traukinys pajudėjo. Važiavo tris ar keturias savaites. Žmonės dalijosi pasiimtu maistu, valgydino vaikus. Didžiosiose stotyse, sustojus traukiniui, retkarčiais pamaitindavo kareiviška kruopų koše, atnešdavo atsigerti vandens. Apie prašymąsi ir persirengimą nebuvo nė kalbos. Tada Adomukui buvo vos aštuoneri, o sesutei – ketveri.

Traukinys sustojo Bogotolio stotyje. Po to Bronė Vaičiauskienė su vaikais nugabeno į Krasnojarsko kraštą, Irbejsko rajoną, Kromkos kaimą. Apgyvendino pas vietinius žmones, po tris-

keturias šeimas viename namelyje. Vietiniai žmonės dalinosi maistu kartu sprendė buitinius klausimus. Mama išėjo dirbti į kolūkio fermą – melžti karves. Šeimai trūko maisto. Gyveno skurdžiai. Vaikams ne kartą teko eiti prašyti maisto pas vietinius gyventojus. Kiek geriau buvo, kai mama pradėjo dirbti grūdų sandėlyje. Einant į darbą, apsiaudavo didelius aulinius batus, į kuriuos darbo metu prisipildavo kiek ten buvo galima užpilti grūdų, parsinešus namo, Adomas sumaldavo rankinėmis gironomis. Iš miltų mama krosnyje iškepavo didžiausią skanėstą – duoną, virdavo košę, sriubą. Adomas su sese lankė mokyklą, kurioje mokėsi nemažai tremtinių vaikų.

A. Vaičiuskas ir sesuo Staselė. Nuotr. iš A. Vaičiausko asmeninio albumo, 1953 m.

„Fotosesija“ tremtyje. Dešinėje – A. Vaičiuskas ir A. Paulikas iš Darbėnų.
Nuotr. iš A. Vaičiausko asmeninio albumo, 1954 m.

Vasaromis Adomas dirbdavo šienapjūtės darbus, ganydavo avis, veršius. Būdamas keturiolikos pradėjo dirbti fermoje. Mama, Bronislava Vaičiuskienė, už gerą darbą fermoje, buvo apdovanota medaliu. Be to, jai suteikta galimybė pasirinkti: toliau gyventi ir dirbti Kromkos kaime, ar grįžti į Lietuvą. Lietuvių darbštumas padėjo prasigyventi: prie namų patys augino daržoves, javus, laikė vištų ir gyvulių, atliekamus užaugintus produktus nuveždavo į turgų. Pasistatė tvartelį, nusipirko namelį.

Tremtyje šeima, išgyvenusi septynerius metus, grįžo į Lazdininkų kaimą. Apsistojo pas mamos tėvus, Švatelius, kurie jau anksčiau buvo grįžę iš tremties. Po pusmečio Vaičiuskienės šeima sugrįžo į savo sodybą Auksūdyje, kur buvo išlikęs tik gyvenamasis namas. Čia gyveno kelios šeimos. Kolūkis leido Vaičiuskams gyventi tik viename kambaryje. Išsikėlė Kontrimienės šeima. Po penkerių metų. Vaičiuskienė iš kolūkio nusipirko savo buvusį namą, jį suremontavo, pasistatė ūkinį pastatą⁹.

⁹ Prisiminimus užrašė R. Vaičiuskaitė, 2005-2011 m.

ANTANAS PETRULIS
(1927-2011)

Petrulių šeima. Sėdi tėvai, stovi (iš dešinės): Antanas, Albina, Jonas, Ona, Juozas. Auksodžio kaimas. Nuotr. iš Petrulienės asmeninio albumo, 1950 m.

Petrulienė Ona, Jokimo (gim. 1899 m.), Petrulis Juozas, Juozo (gim. 1894 m.) gyveno Auksodžio kaime, turėjo nemažą ūkį, augino penkis vaikus: Albina (gim. 1931 m.), Juozą (gim. 1922 m.), Joną (gim. 1930 m.), Antaną (gim. 1927 m.) ir Oną (gim. 1923 m.). Jonas 1951 m. tarnavo armijoje, Ona ištekėjo už Martinkaus ir persikėlė gyventi pas jį. 1951 m. spalio 2 d. visi buvę namuose ištremti į Krasnojarsko kraštą, Bogotolo rajoną.

Dukra, Irena Petrulytė-Aniulienė, prisimena tėvą buvusį patriotu, mėgusį garsiai pakalbėti apie tuometinę valdžią, todėl neabejoja, kad norėdama atsikratyti tokio žmogaus, stalinistinė valdžia šeimą išsiuntė į tolimus kraštus.

„Tremtyje tėvelis dirbo kolūkyje – tai su kombainu, tai su traktoriais. Atlyginimai už darbą buvo maži, ir vien iš jų pragyventi pirmaisiais tremties mėnesiais buvo neįmanoma. Reikėjo verstis pagal savo sugebėjimus. Tėvelio mama buvo labai sumani šeimininkė – augino bulves, daržoves, šeima valgė dilgėles, česnakinę žolę. Prasigyvenus laikė karvę, kiaules, pulkelį vištų“ – prisimena duktė Irena.

A. Petrulis dirbo kolūkyje traktorininku. Nuotr. iš Petrulienės asmeninio albumo, 1952 m.

1953 m. liepos mėn. mirė močiutė Ona Petrulienė. Palaidojo tremtinių kapinaitėse, netoli gyvenvietės, miške. Kapavietę aptvėrė medine tvorele, kad būtų galima surasti tarp daugelio čia besiilsinčiųjų. Tėvelis giliai tikėjo, kad tikrai parsiveš motinos palaikus į Lietuvą.

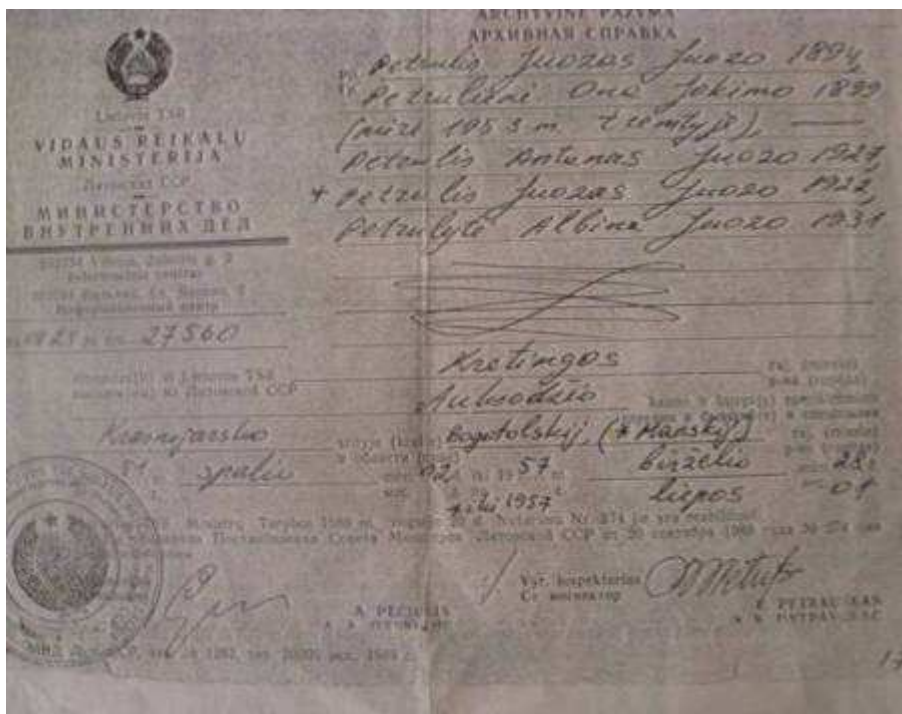
Medinė tvorelė žymi O. Petrulienės kapavietę. Nuotr. iš Petrulienės asmeninio albumo, 1953 m.

Pažadas buvo ištesėtas po 36 metų. Onos Petrulienės palaikai pargabenti į Lietuvą 1989 m. ir perlaidoti Kretingos senosiose kapinėse. Močiutė savo vaikus išmokė mylėti gyvenimą, kad ir koks jis bebūtų sunkus. Tėvelis buvo be galo teisingas, draugiškas, sąžiningas, linksmas. Darbštumas padėjo išsikovoti vietą po saule. Būdami tremtyje, nusipirko namą.

A. Petrulis prie savo namo. Nuotr. iš Petrulienės asmeninio albumo, 1954 m.

Dėdė Juozas gyveno atskirai, sukūrė šeimą su lietuvaitė. Į Lietuvą grįžo vėliau.

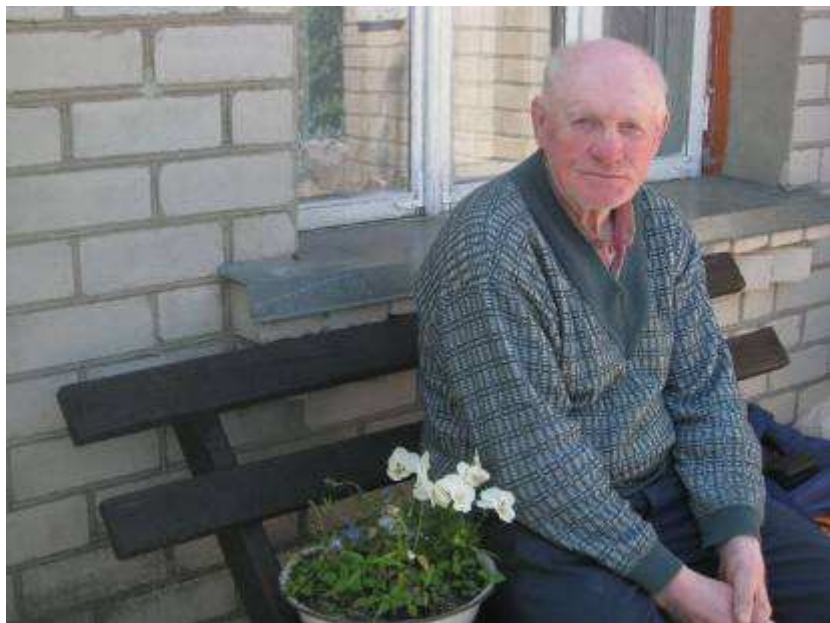
Archyvinė pažyma apie O. Ir J. Petrulį tremtį. Nuotr. iš Petrulienės asmeninio archyvo, 1989 m.

1957 m. birželio 28 d. Petruliai gavo leidimą grįžti į gimtąjį kraštą. Auksodžio kaime nei trobos, nei tvarto nebebuvo. Valdžia leido apsigyventi Kretingoje esančiame valdiškame name, kuris stovėjo dabartinio Žiemos sodo teritorijoje. Daug metų tėvelis dirbo su traktoriumi, paskui „Laisvės“ fabrike – pasakojo dukra I. Aniulienė.

1989 m. šeima kreipėsi į vidaus reikalų ministerijos informacinį centrą. Šeima reabilituota.

Antanas Petrulis mirė Kretingoje, eidamas 85-ąsias metus.¹⁰

¹⁰ I. Petrulytės–Aniulienės prisiminimus apie tėvelio tremtį užrašė D. Paulikienė

JONAS RAČKUS

J. Račkus. Nuotr. D. Paulikienės, 2011 m.

Ona ir Jonas Račkaitai Darbėnuose turėjo 10 ha ūkį. Šeimoje augo devyni vaikai. Vienas jų – Jonas (gim. 1926 m.) dirbo apskrities viršininko raštininku Kretingoje, Šv. Antano namelyje. Vėliau įsidarbino sekretoriumi arčiau namų – Šlaveituose. Tuo metu čia buvo įsikūręs valsčiaus centras.

Lietuva gyveno paskutines nepriklausomybės valandas. Nauja valdžia Joną įtraukė į tremiamų žmonių sąrašą. „1945-ųjų metų sausio mėnesį buvau areštuotas, nuvežė į Salantus. Kuo esu kaltinamas nežinojau. Teismo nebuvo. Po kiek laiko atsidūriau Plungės geležinkelio stotyje. Buvau pasmerktas atsidurti Karelijos miškuose, kur teko iškęsti ir badą, ir šaltį. Dirbti teko nenormaliomis darbo ir mitybos sąlygomis, žmogaus nykimas yra neišvengiamas. Majoras sustatydavo į vieną eilę ir žiūrėdavo, koks mūsų „imitimas“ (suima odą pirštais šonkaulių srityje). Nemažai žmonių siūsdavo „atpenėti“, kur gaudavo sriubos, cikorijos, džiovintos duonos. Alfonsą Žilį paleido anksčiau laiko, buvo labai išsekęs. Pažinojau ir kitą darbėniškį Vladą Tašnicką“ – prisimena Jonas Račkus.

Jonas Račkus iš tremties sugrįžo pas tėvukus po devynerių metų. Nesunkiai prisiregistavo ir susirado darbą. „Tremtis – negyjantis randas“ – taip apibūdino padarytą skriaudą Jonas Račkus, sulaukęs 85-erių metų.¹¹

¹¹ J. Račkaus prisiminimus užrašė D. Paulikienė, 2011 m.

ALFONSAS ŽILYS

(1888-1991)

Alfonsas Žilys antras iš dešinės. Medamiškių kaimas.
Nuotr. iš B. Gedvilienės asmeninio albumo, 1933 m.

Apie savo tėvelį prisiminimais pasidalijo dukra Bernadeta Žilytė-Gedvilienė, gimusi 1937 m.

„Alfonsas Žilys, Jono gimė 1899 m. rugsėjo mėn. 9 d. Medamiškių kaime keturių brolių šeimoje. Tėvai valdė 24 ha žemės. 1934 m. vedė Žiliutę Petronėlę iš Juzumų kaimo, kur ir persikėlė gyventi. Čia jie turėjo 60 a žemės. Šeimoje augo du vaikai – Bernadeta ir Povilas (gim. 1938 m.). Tais metais ypač populiarios buvo „Zinger“ firmos siuvimo mašinos. Jas reklamavo, parduodavo. Šis verslas sekėsi neblogai. Darbėnuose veikė Šaulių organizacija. Tėvelis vadovavo būriui.

Prasidėjus karui, šeima pasitraukė į Medšarkių kaimą.

Tėvukas mokėsi caro laikų mokykloje, gerai mokėjo rusų kalbą. Tad jį pakvietė dirbti valsčiuje, į Šlaveitų dvarą. Visa šeima persikėlė į Šlaveitų kaimą, pas Šleinius.

Vietiniai žmonės žinojo, kad A. Žilys priklausė Šaulių organizacijai, įskundė valdžiai. Suėmė, nuvežė į Lazdininkų kiaulidę. Ten jį tardė, liepė prisipažinti nebūtų dalykų. Suimtųjų tarpe buvo pažįstamų: Vytautas Pridotkus, Jurgis Barasa, raštininkas Barasa, Borkevičius, Vladas Tašnickas... Tėvukas – pats vyriausias, 46-ių metų. 1945 m. po tardymo tėtis išvežtas į Kareliją, prie „Bielomoro“ kanalo statybos, dirbo miške. Iš tėvelio pasakojimo prisimenu, kad jų maitinimui naudojo nešvarų vandenį, teko valgyti prasmirdusią žuvį, naudojo anduo nešvarus, todėl kilo dizenterija. Daug žmonių mirė nuo plaučių uždegimo. Šeimos nariai nieko nežinojome apie du metus, kur dingo tėvelis.

Gyvenome „biednai“. Mama mokėjo verpti, atlygio gaudavo vieną litrą pieno.

Po poros metų ištremtuosius sustatė į eilę, pirštais sugnybdavo šonkaulių srities odą. Tėvukui to padaryti nebegalėjo, pasakojo V. Tašnickas. 1946 m. išsekęs, su šineliu, maišeliu ant peties, nešinas kiaušinių miltelių, Alfonsas Žilys sugrįžo į namus. Jautėsi silpnas, persivalgyti nebuvo ko.

Tėvelis mirė 1991 m. rugpjūčio 23 dieną, būdamas 92 metų¹²

¹² B. Gedvilienės prisiminimus užrašė D. Paulikienė

**STANISLAVA
KNIETAITĖ–ŠVATELIENĖ**

S. Švatelienė. Nuotr. D. Paulikienės, 2011 m.

„Darbėnų valsčiuje Mėmaičių kaime tėvukai turėjo 36 ha žemės. Šeimoje buvome šeši vaikai. 1948 m. Stanislava ištekojo už Juozo ir Barboros Švatelių sūnaus Juozo, gyvenusio Lazdininkų kaime. Dvi savaites paviešėję Lazdininkuose, jaunieji Švateliai išsikraustė pas Stanislavos mamos seserį, Mazalienę, į Naujokų kaimą. Juozo tėvukai priklausė buožių sluoksniui, turėjo 50 ha žemės. 1949 m. kovo mėn. motina Barbora ir trys vaikai Aldona, Petrė ir Antanas buvo ištremti į Krasnojarsko sritį, Irbeiskojės rajoną. Tėvo namuose nebuvo.

Stanislava ir Juozas Švateliai.
Juotr. iš S. Švatelienės asmeninio albumo, 1974 m.

Stanislava ir Juozas dirbo Barkelių kolūkyje apie du metus. 1951 m. paryčiais į langą pasibeldė kolūkio pirmininko žmonės su sribais. Visus pažinojau (jų tarpe artimas giminaitis – dėdė), visi buvo ginkluoti. Netrukus atsiuntė arklius, susidėjom būtiniausius daiktus, kaimynai kas valgyti, kas pinigų negailėjo. Nuvežė į Barkelius, o čia dar paėmė Ronkaičius. Darbėnuose mus sulaipino į sunkvežimį ir išvežė į Juknaičius.

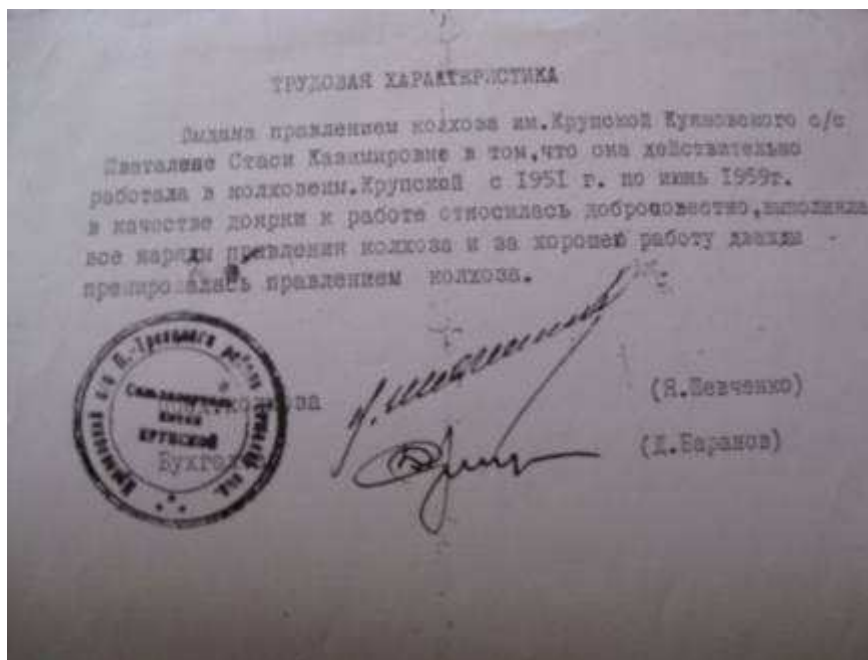
Dideliame pastate suvartyti išbuvome dvi paras. Po to mus nuvežė į Plungės geležinkelio stotį. Tris savaites gyvenome traukinio vagone, kuris neturėjo langų, normalaus tualetu, neturėjome vandens. Gulėjome ant savo maišų. Vagone buvo ir vaikų. Didžiuosiuose miestuose atidarydavo vagono duris, atsikratydavo mirusiaisiais. Tuomet penki žmonės su kibirais, prižiūrimi kareivių, eidavo parnešti ir vandens, ir anglių, ir duonos, kurios užtekėdavo tik savaitei. Retkarčiais atnešdavo sriubos.

Po trijų savaitių nežmoniškos kelionės, mes atsidūrėme Tomsco krašte, Pyškino Troickojės rajone, Kuajanovsko apylinkės Uidanovo kaime. Apgyvendino pas žmones. Vietiniai žmonės irgi buvo biedni, kiaulių neaugino. Laukuose prisirinkdavome apšalusią bulvių, kepdavome „pirožkas“.

Man (Stanislavai) tada buvo 23 metai. Pradėjau dirbti Krupskajos vardo kolūkyje melžėja. Turėjau pamelžti 15 karvių bandą. Du metus negavau jokio atlygio. Vėliau davė žemės, sodinom bulves. Trečius metus melžėjom davė veršiukus, užsiauginom karvutę. Juozas lentpjūvėje dirbo kūriku, ganė karves.

Melžėjų balius. S. Švatelienė sėdi antra iš kairės, pirmoje eilėje.
Nuotr. iš S. Švatelienės asmeninio albumo, 1952 m.

Kolūkio valdybos pažyma apie darbą. Nuotr. iš S. Švatelienės asmeninio archyvo, 1959 m.

Gyvenome lietuvių keturios šeimos: Švaliai, Jucikai su trim vaikais, iš Tauragės rajono, Gedgaudai iš Tverų. Tarpusavyje kalbėjomės lietuviškai. Šventes šventėme kartu. Kiekvieną mėnesį komendantas registruodavo lietuvius, vesdavo apskaitą.

1951 m. grįžome į Lietuvą. Apsistojome Želvių kaime. Juozas dirbo miškų ūkio darbininku. Aš nedirbau. Eigulys pastoviai skriausdavo, praeities šleifas jautėsi. Po šešerių metų persikėlėme gyventi pas Juozo seserį Aldoną į Liepoją“.

ARCHYVINĖ PAŽYMA
АРХИВНАЯ СПРАВКА

№ 1009/м-00-3306

Литово TSR
VIDAUS REIKALŲ
MINISTERIJA
Литовской ССР
МИНИСТЕРСТВО
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

221754 Vilnius, Jaučio g. 2
Informacijos centras
221754 Вильнюс, ул. Яучио, 2
Информационный центр

1989. 10.09. № 00-3306

Ministras (is) ir Lietuvos TSR
вице-министр (ы) из Литовской ССР

1009/м-00-3306

по 1951 м. г. 10.09. 1989

Литово TSR Ministrų Tarybos 1988 m. rugpjūčio 20 d. Nutarimo № 271 (su yra raginėjimai).
На основании Постановления Совета Министров Литовской ССР от 20 сентября 1988 года № 271 с.к.к.

Vyr. inspektorius
С. Б. ПЕТРАУСКАС

А. ПЕЧИУЛIS
А. А. ПЕЧИУЛИС

Тел. МВЛ Лит. ССР, тел. № 1282, факс. 20000 икс, 1989 г.

28

Archyvinė pažyma, liudijanti J. ir S. Švatelių tremtį. Nuotr. iš S. Švatelienės asmeninio archyvo, 1989 m.

Lietuvos TSR Vidaus Reikalų Ministerijai
Informacijos centrai

Pd Švėtdienės Slasė, d Slasė
gys Palangėje, Druskininkų 7-9

Pareiškinas

As Švėtdienė Slasė, d Slasė, gimusi 1929 m.
rugsėžio mėn. 31 d, gyvenanti Lietuvos TSR Kretingos
rajonė, Darbėnų apylinkė, Borkelis km kartu su savo
vyru Švėtdieniu Slasė, gimusiu 1918 m. rugsėjo mėn.
25 d gyvenanti ten pat (mirusi 1982 m. kovo mėn. 12 d.
1951 m. gruodžio mėn. buvau be teismo ištarnė s
Touusko srity, Pėirvovaijkių rajonė (buvusi Pėirskė Tėvė
Kujanevsko apylinkė, koliki, Krupkosios vėdo. Tėmė
kolikių nuo išėtėmo dienos pradėdome ištė 1959 m.
birėdžio mėn. Kadangi mės buvome ištarnė mēkaltai,
prašau vėdais reikalų vėivairėjų informacijų centrai
mėmų išėtėmą anuliuotų ir išduoti rėabilitacijų
pašymų.

Pėirėdas:

1. Touusko srity V. R. S. pėirėyma, kad mēmė nuo tēmt.
laurėi.

2. Švėtdienės Slasė, rėvėi charaktėrėstė.

Palangė, 1989 m. rugsėjo mėn. 20 d.

Pareiškimas vidaus reikalų ministerijos informacijos centrai, nuotr. iš S. Švėtdienės asmeninio archyvo, 1989 m.

Juozas mirė 1981 m., eidamas 63-uosius metus.

1989 m. rugsėjo mėn. Rašiau pareiškimą vidaus reikalų ministerijos informacijos centrai, kad išėtėmą anuliuotų“ – pasakojo S. Švėtdienė.

Pati sulaukė 82-jų metų: žvali, gyvena Palangoje.¹³

¹³ S. Švėtdienės prisiminimus užrašė D. Paulikienė

PRANAS LAPINSKIS
(1897-1966)

P. Lapinskas. Nuotr. iš A. Baužienės asmeninio albumo, 1937 m.

Lapinsko Prano (gim. 1897m.) duktė Angelė Lapinskytė-Baužienė (gim. 1930 m.) prisimena savo artimųjų išgyvenimus su ašaromis akyse.

„Tėvai gyveno Nausėdų kaime. Turėjo 6 ha žemės. Mama triūsė apie namus. Šeimoje augome penki vaikai. Tėvas buvo dešimtininkas, kaip seniūnas. Tai liaudies gynėjams nepatiko. Vieną rytą rado prie tvarto prisegtą raštą: „Jei neatsisakysi pareigų – nužudysim“.

1948 m. rytą stribai, įsiveržę į namus, vertė bučiuoti ginklą, gąsdino tėvą – šaudė. Aplinkiniai gyventojai įskundė, kad tėvas yra banditų ryšininkas. Vyko tardymai. Nuvažiuodavome aplankyti, guodėsi, kad kankino. Nuteisė 25-iems metams.

Tuometinė situacija mūsų šeimai buvo tikrai nepavydėtina. Susidoroti bandė ir su kitais šeimos nariais. Geri žmonės mums liepė slėptis. Mama slėpėsi miške, o mudu su broliu Kostu persigandę, verkdami, nusekėme pėdomis. Radome mamą susigūžusią po egle su seserim. Medžioklė stribams pavyko – pėdos, likusios miško tankmėje, lyg išdavikės tik pagreitino mūsų suradimą. Taip mūsų pastangos liko bergždžios, netrukus lydimi ginkluotų palydovų, atsidūrėme namuose – Nausėdų kaime.

Angelė Lapinskytė-Baužienė.
Darbėnai. Nuotr. D. Paulikienės, 2011 m.

Visus sulaipino į vežimą ir arkliais atgabeno į Darbėnus, buvome išlaipinti prie „stribokyno“. Mus vaikus ir mamą tardė, mušė, reikalavo pasakyti, kur banditų bunkeris – buvome kaltinami tuo, ko nepadarėme. Po kurio laiko mus išleido į namus. Likimui ir Dievui turime dėkoti, kad neatsidūrėme Sibiro platybėse.

Išgyvenę siaubą grįžom į namus. Turėjom dvi karves, trejetą paršelių – radom savo ūkelį be gyvulių, namą be langų, be durų ir daiktų...

Pažymėjimas apie P. Lapinsko teistumą. Nuotr. iš A. Baužienės asmeninio archyvo, 2001 m.

Atsėdėjęs 10 metų, po Stalino mirties, tėvelis grįžo namo, į Nausėdų kaimą. Mirė eidamas 69-uosius metus“.

**LIUDVIKA
BARASAITĖ–PIEKUVIENĖ**

Liudvika Barasaitė–Piekuvienė. Nuotr. D. Paulikienės, 2010 m.

Šlaveitų kaime gyveno daug ūkininkų. Tame tarpe ir Jurgis, Kotryna Barasos. Nusipirkęs dar 4 ha žemės, jau turėjo 12 ha. Pasistatė namą. Šeimoje augo trys vaikai: Aldona (gim. 1940 m.), Danutė (gim. 1939 m.) ir Liuda (gim. 1935 m.), kuri ir pasidalino prisiminimais.

„Tėvukas dirbo medines klumpes, mama buvo žingeidi – mokėjo skaityti.

Vieną vakarą atvažiavo giminaitis iš tėvelio pusės, verslininkas, ir prašė, kad laikinai paslėptų mašiną. Tėvelis sutiko – apkrovė daržinėj šiaudais. 1944 m. kaimuose rusai ieškojo banditų, to neišvengėme ir mes. Radinys ir buvo priežastis, dėl ko prasidėjo šeimos tampymas – išsivežė tėvą, tardė. Apie savaitę buvo įkalintas Darbėnuose. Atsimenu, tėvai labai pykosi, dėl tos mašinos.

1949 m. kovo 25 d. ryte į duris pasibeldė laiškininkas Daugnora (kaip vertėjas) ir būrys rusiškai kalbančių. Mums buvo įsakyta per dvi valandas susiruošti išvežimui. Tėvas paruošė arklius, pririšo prie vežimo karves, įdėjo į ratus keletą maišų grūdų. Darbėnuose prie dvaro atėmė arklius, karves. Kretingos geležinkelio stotyje, grūdo mus į vagonus. Buvome vežami penki žmonės, visa šeima pakliuvome į vieną vagoną. Kovo 25 dieną buvo šalta. Kelionė – ilga, varginanti. Kaip šiandien prisimenu įvykį, galėjusį tapti didele tragedija. Jau pravažėjavus Uralą, traukinys sustojo. Mus leido išlipti. Sulindome po vagonu, kur atlikom gamtos reikalus. Po kiek laiko mūsų prižiūrėtojas įsakė

sulipti atgal. Likimo draugė Drąsutienė Eugenija, šiek tiek mokėjusi rusų kalbą, ne taip suprato komandą – todėl mes vėl atsidūrėme lauke. Gyvi išlikome tik atsitiktinumo dėka – judantis traukinys mus galėjo suvažinėti.

Sušalę, išalkę atsidūrėme Krasnojarsko krašto Kansko miesto geležinkelio stotyje. Netrukus atvažiavo „pirkliai“. Man tada buvo 14 metų, tėveliui – 55-eri, mamai – 46-eri. Penkias šeimas sulaipino į mašiną ir apie 100 km. nakties metu vežė į Irbeijskojės rajono „Zaviet Iljiča“ kolūkį. Kolūkio raštinėje surašė, kas kur paskiriamas: tėvelis prie statybų, mane – rinkti akmenis, valyti sandėlius, mama buvo serganti, sesės – mažos.

Vietiniai gyventojai – daugiau Pavolgio vokiečiai, kaip ir mes, kažkada ištremti iš savo namų, jie žinojo, ką mums teko patirti. Šelpė mus pienu, duona. Rusai irgi geri žmonės buvo, iš po karo mažai vyrų. Susidraugavome. Gera mokėjau rusų kalbą, kalbėjau be akcento.

Gera prisimenu šienapjūtę. Dirbantieji jaučiais vilkdavo šieną į vieną kupetą. Rudenį paskirdavo kiekvienam žmogui linų normas, teko man nurauti ir mamos linus. Prie kombainų, kuliant grūdus, reikėjo laikyti maišus. Parsinešdavome kviečių ir avižų, pakepindavome grūdus ir valgėme. Apie atlygį už darbą nė negalvojom. Už metus visa šeima gavom 200 rublių, atvežė keturis maišus avižų. Turguje mainėme savo daiktus į maisto produktus – išmainiau mamos suknelę už krepšį bulvių.

Trūko maisto. Žmonės darėsi silpni. Komisija perėjo visų namus, pas mus valgomo nieko nerado. Tada mums leido persikelti į patį rajono centrą.

Kumpikuose buvau baigusi keturias klases. Kad priimtų mane į darbą, tėvai pasendino – sakė, kad gimusi 1934 m. Visą vasarą dirbau grūdų sandėlyje. Gavau 25 rublius už mėnesį. Dirbau jau penkeri metai grūdų sandėlyje, kai įvyko avarija – nulūžo stelažai. Pagalba buvo suteikta, ligoninėje praleidau du mėnesius. Paskui vaikščiojau su ramentais. Kai sustiprėjau, dirbau lengvesnį pamaininį darbą. Pramokusi siūti, įsidarbinau siuvelykloje.

1955 metais mirė tėvelis.

Prie tėvelio kapo, išvykstant į Lietuvą. Iš L. Piekuvienės asmeninio albumo, 1956 m.

Irbejskojės kapinėse prie tėvelio kapo. Antra iš dešinės L. Piekuvienė. Iš L. Piekuvienės asmeninio albumo, 1977 m.

Mieli prisiminimai sieja su Sodžių šeima. Jie buvo ištremti kartu su mumis iš Grūšlaukės kaimo. Gerai sutarėme. Bendrame kape palaidotas Antanas Sodys ir mūsų tėvelis. Paminklas atvežtas iš Lietuvos.

Sodžių sūnus, grįždamas iš kalėjimo, užsuko aplankyti saviškių. Surengėme priimtuves.

Sulaukėme svečių. Antroje eilėje iš kairės ketvirta L. Piekuvienė, svečias – su armonika.
Iš L. Piekuvienės asmeninio albumo, 1956 m.

Didžiąsias šventes švėsdavome, vienintelė paguoda buvo malda.

Kasdienybėje reikėjo įrankių, reikėjo drabužių, nori nenori – daiktų vis daugėjo. Tėvelis mums, mergaitėms, padarė po lagaminą, kuris buvo vienas iš reikalingiausių daiktų, vykstant į namus.

1958 rugpjūčio mėn. 12 d. grįžome į Lietuvą.

Nastė Sodytė–Jurgutienė dabar gyvena Telšiuose. Ji yra mūsų susitikimų organizatorė, dainuoja tremtinių chore¹⁴.

¹⁴ L. Piekuvienės prisiminimus užrašė D. Paulikienė

Jeigu šis Liudvikos lagaminas prakalbėtų... Nuotr. D. Paulikienės, Darbėnai, 2011 m.

Tremtiniai susitiko po 60 metų Kretingos bažnyčioje. Pirmoje eilėje trečia iš kairės P. Raišytė–Mosejukienė, šešta – L. Barasaitė–Piekuvienė, ketvirta – N. Sodytė–Jurgutienė. Iš asmeninio L. Piekuvienės albumo, 2009 m.

BRONĖ KNIEŽAITĖ

B. Kniežaitė. Nuotr. D. Paulikienės, 2010 m.

„Ona ir Juozas Kniežos Grūšlaukės parapijos Peldžių kaime turėjo apie 30 ha žemės. Šeimoje buvome 12 vaikų (7 seserys ir 3 broliai, du mirė). Baigiau keturis skyrius Peldžių pradžios mokykloje. 24-uosius eidama dirbau pieno punkte.

Tarybų valdžiai nepatiko, kad tėvelių ūkis didelis, laikė juos buožėmis. Pasiturinčiuosius vežė į Sibirą. Mes dar miegojome, kai kažkas į langą pasibeldė. Tėvo nebuvo – jis buvo išėjęs prie vandens talpyklos, nes buvo pranešta, kad iš jos laša vanduo. Stribai, sugarmėję į kambarį, įsakė susidėti daiktus. Parengė dokumentus. Atvažiavus mašinai, sumetė daiktus ir išvežė į Darbėnus mamą, brolių Feliksą, seserį Birutę ir mane, Bronislavą Kniežaitę. Tai buvo 1948 m. gegužės 22 d. Kretingos geležinkelio stotyje sulaipino į vagoną ir apie dvi savaites bildėjome. Irkutsko sritis, Malyškino gyvenvietė išliko visą gyvenimą atmintyje. Dvi paras išbuvome ant lauko, po to apgyvendino barakuose. Už žuvusius pagiedojome kalnus.

Palaikėme ryšius su likusiais Lietuvoje. Giminės siuntė miltus, kruopas. Duonos norma – tik 600 g.

Tremtyje po metų mirė mama. Palaidojome Malyškine. Palaikus parsivežėme 1988 m. ir palaidojome Grūšlaukės kapinėse.

Prie mamos kapo Malyškine. 1949 m. Nuotrauka iš B. Kniežaitės asmeninio albumo.

Darbai Sibiro miške. P. Šaučiulis antroje eilėje pirmas iš dešinės. 1950 m.
Nuotrauka iš B. Kniežaitės asmeninio albumo.

Gyvenome miškuose, barakuose. Miško darbai – su pjūklu, nešioti šakas. Už darbą buvo mokama. 1952 m. ištekJėjau už Povilo Šaučiulio, kuris irgi ne savo noru iš Anykščių rajono čia atsidūrė. Dirbo su traktoriumi. Susilaukėme trijų vaikų.

Švenčių proga susirinkę dainuodavome dainas, o skruostais biro ašaros.

Mėgom dainuoti. Pirma iš kairės B. Kniežaitė. 1950 m. Nuotrauka iš B. Kniežaitės asmeninio albumo.

Mėgstamiausia daina, kurios nepamiršau:

Pavasario paukščiai į tėviškę grįžta,
O mes ar sugrįšim kada?
Praeis mūsų dienos gražioje jaunystėje,
Širdy pasiliks tik skriauda.

Kada daugiau vergaut?
Kas pagalbos ranką išties mums šiandieną,
Į ateitį šviesią, į ateitį šviesią,
Pabudins iš sapno klaikaus.

Gyvenimas eina sunkiuose keliuose
Tiktai nebe tas, nebe tas.
Dalis Lietuvos atsidūrė Sibire
O kas į Laisvę išves?

1959 m. keitėsi laikai, rugsėjo mėnesio pabaigoje – spalio pradžioje komendantas pranešė, kad mes laisvi ir įteikė dokumentus. Tėvelis prieš trejus metus jau buvo miręs, todėl važiuojame į vyro tėviškę – Anykščius, Janonių kaimą. Apsigyvenom tremtinių namuose. Vėliau miestelyje nuomojome kambarį. Sibiro tremtyje pažinojau audėją, kuri po tremties, kaip ir mes, sugrįžo į Svėdasus ir gyveno kaimynystėje. Todėl prašydavo manęs, kad padėčiau – ji buvo pasiligojusi, invalidė. Apie metus buvau pagalbine darbininke. Patiko austi. Vyras padarė stakles.

1965 m. Šaučiulių šeima grįžo į Darbėnus“¹⁵

¹⁵ B. Kniežaitės prisiminimus užrašė D. Paulikienė

Liucija Striaupaitė–Jurkaitienė. Nuotr. D. Paulikienės, 2011 m.

LIUCIJA STRIAUPAITĖ – JURKAITIENĖ

„Beveik visi ūkininkų vaikai buvo Šaulių organizacijos nariai, taip ir tėvelis atsidūrė prie Bielamor kanalo. Po kelių metų pabėgo ir pėsčiomis grįžo į gimtinę. Niekas jo nepažino, net ir žmona: buvo išsekęs, apžėlęs, bet laimingas, nes sugrįžo namo. Ilgus metus gyveno baimėje iki 1948 m. pavasario.

Tai buvo 1948 m. gegužės 18 d., ankstų rytą Plungės rajone, Platelių valsčiuje, Pamedinčių kaime. Į ūkininko Vlodo Striaupos duris ir vėl pasibeldė tuometiniai valdžios atstovai, buvo įsakyta per valandą susiruošti išvežimui „pas baltąsias meškas“. Išvežė tėvus – Petronėlę (1914 m.) ir Vladą (1905 m.) Striaupas, brolius Benediktą, Juozą ir mane – Liuciją. Man tada buvo septynios savaitės. Iš tėvų pasakojimų žinau, kad broliui Pranui, kuriam buvo 9 metai, liepė bėgti pas močiutę, kuri gyveno už dešimties kilometrų. Pas močiutę jis gyveno tik metus, nes ir ją 1949 m. kovo 23 d. išvežė į Krasnojarsko kraštą. Brolis ėjo pas kaimynus, kurie jį pamaitindavo už atliktus darbus. Dabar gyvena Klaipėdoje.

Iš Plungės geležinkelio stoties gyvulinuose vagonuose buvome išvežti nežinoma kryptimi. Žmonės žinojo tik tiek, kad juos veža į Sibirą. Trūko maisto, vandens, higienos. Senieji žmonės pradėjo mirti ir juos, sustojus traukiniui, palikdavo stotyse. Mažų vaikų nebuvo daug. Ačiū Dievui ir mamai, kad likau gyva.

Važiavome pusantrą mėnesio, kol nuvežė į Buriat–Mongoliją, Karikatūros kaimą. Tėvai privalėjo dirbti medienos ruošos darbus. Broliai taip pat nuo mažens pradėjo dirbti. Vėliau šeimą

perkėlė į Novo-Iljinsko gyvenvietę. Mes gyvenome žeminėje, kurioje buvo metalinė krosnelė – „buržuika“, palikusi gerą prisiminimą, nes ji mus saugojo nuo šalčio. Po keleto metų tremtiniai buvo apgyvendinti „barakuose“. Be leidimo iš gyvenvietės nebuvo galima išeiti. Mes privalėjome gyventi savo „zonoje“.

Lietuviai buvo darbštūs žmonės, pradėjo auginti daržoves ir gyvulius. Mes turėjome net ožką Svetlaną. Kasdienis mūsų šeimos valgis buvo arbata ir keletas bulvių, apibertų su druska. Ir ne tik. Šuniena buvo įprastas buriatų maistas, todėl ir mes, lietuviai, norėdami išlikti išvengiant bado, valgėme šunieną. Gyvenvietę supo miškai, mačiau, kaip mano tėvas su kitais vyrais atsargiai lupė šuns kailį ir mėsą supjaustydavo gabaliukais, pasidalindavo.

Tėvas dirbo statybininku, mama – geležinkelio prižiūrėtoja.

Poilsio pertraukėlė po darbo statyboje. Pirmoje eilėje iš dešinės pirma stovi L. Striaupaitė, šalia sėdi tėvelis Vladas Striaupa. 1955 m. Nuotrauka iš L. Jurkaitienės asmeninio albumo.

Gyvenvietėje buvo pastatas, panašus į kultūros namus, kur rodydavo kino filmus, vykdavo susirinkimai. Buvo pirtis, parduotuvė, vidurinė mokykla. Apie 1955 metus išduodavo leidimus važiuoti ir į Buriatijos sostinę Ulan-Udę. Važiuoti galėjome traukiniais, nes ėjo Sibiro magistralė Maskva-Vladivostokas ir traukiniai sustodavo Novo-Iljinsko stotyje.

Žmonės tarpusavyje sutarė. Gyvenvietėje ir barakuose gyveno rusai, buriatai, moldavai, lietuviai. Lietuviai buvo labai draugiški, padėdavo vieni kitiems, ruošdavo susitikimus su ten gyvenusiais tėvynainiais, tvarkydavo kapines. Lietuvių kapinės buvo ypač tvarkingos: pastatė didelį medinį kryžių, koplyčią, kauburėliai rikiavosi tvarkingai eilėmis, juos sistemingai prižiūrėdavo. Prisimenu tremtinių šeimas, su kuriomis draugavome: Luotės iš Babrungėnų km., Narmontai ir Mikalauskai iš Lieplaukės, Mockaitytė iš Telšių. Su Mockaityte Dalia ir Luotaite Elyte mokiausi vienoje klasėje. Mus mokė nuostabi pradinių klasių mokytoja Antanina Petrovna Riepina, kuri mus visus mylėjo.

Per susitikimus lietuviai dainuodavo tautiškas dainas, šokdavo šokius. Nuo mažens išmokau dainą „Ant kalno mūrai“ ir šokį „Sėjau rūtą, sėjau mėtą“, „Polka su ragučiais“. Rusams ir kitiems taip pat patikdavo šis šokis. Lietuviai, ypač moterys, drausdavo mums tarpusavyje kalbėti rusiškai. Kai iš kalėjimo atvažiavo kunigas Jasas, lietuviai pradėjo tuoktis bažnyčioje – kambaryje-barake, buvo mišios, religinės šventės. Mes, vaikai, priėmėm Pirmą Komuniją (žr. nuotr.).

Pirma Komunija. Iš kairės L. Striaupaitė, kunigas Jasas. 1958 m. Nuotrauka iš L. Jurkaitienės asmeninio albumo.

Pamenu, tėvai kiekvieną dieną prisimindavo Lietuvą ir savo gimtąjį kaimą, bijodami klausėsi Amerikos balso per radiją. Pagaliau atėjo metas, kai čia gyvenę gavome leidimus grįžti tik į namus, į tėvynę. 1960 metais kovo pabaigoje grįžome į Lietuvą, į Plungės rajoną, Platelių kolūkį, Pamedinčių kaimą, nugalėję badą ir Sibiro altį, nuoskaudas palikome praeityje.

Buvęs kolūkio pirmininkas Stonys leido apsigyventi tėviškės name, kuriame gyveno dvi šeimos ir buvo brigados centras. Kaimynai atidavė mūsų šeimai kažkada priklausiusius daiktus: stalą, kėdes. Po keleto metų ten gyvenę žmonės išsikėlė ir mūsų šeima savo name pasiliko gyventi vieni. Tėvai vėl nusipirko ožką, kurią taip pat pavadino Svetlana, pradėjo dirbti Platelių kolūkyje. Į Lietuvą nebegrižo brolis Benediktas. Jis tarnavo tarybinėje armijoje Vladivostoke. Ten ir pasiliko, sukūrė šeimą. Jau 63 metus jis gyvena Rusijoje, nepamiršo gimtosios kalbos ir puikiai kalba žemaitiškai.

Aš baigiau rusų mokykloje 5 klases, sugrįžus į Lietuvą – lankiau Platelių vidurinę mokyklą, mokiausi nuo 6 iki 10 klasės. Noriu pasidžiaugti šios mokyklos mokytojų ir mokyklos direktoriaus Algirdo Stripinio tolerancija mano, buvusios tremtinės, atžvilgiu. Baigusi vidurinę, studijavau Šiaulių Pedagoginiame institute, įgijau rusų kalbos ir literatūros mokytojos specialybę. Nuo 1971 m. dirbu Darbėnų vidurinėje mokykloje ir gyvenu Darbėnuose¹⁶.

¹⁶Prisiminimus užrašė tremtinė L. Jurkaitienė

**IRENA
DIELIAUTAITĖ–KIESIENĖ**

Irena Kiesienė. Nuotr. D. Paulikienės, 2011 m.

„1948 m. sausio 3 d., 3 valandą nakties, keli sribai ir vienas rusų karininkas pasibeldė į mūsų namų duris. Gyvenome Butingės kaime. Namuose buvo tėvas, motina ir aš. Vienas brolis tada buvo partizanų gretose, kitas – areštuotas, kalėjo Kretingos kalėjime.

Rusas lietuviškai nekalbėjo, todėl labai narsiai vadovavo vienas sribukas-liaudies gynėjas. Jis pareikalavo visos šeimos dokumentų ir pasakė, kad pasiimti nieko daug negalime ir esame išvežami. Taip išsigandę nebesuvokėme, ką imti ir ko ne. Rusas buvo nuoširdus, vis man aiškino: „mergyte, imk kas šiltesnio, rūbų ir maisto, ten, kur veš – bus šalta, bet gyventi reikės“.

Taip mus susodino ir išvežė į Palangos sribokyną. Ten buvo daug žmonių ir dar vis vežė. Išbuvome iki vakaro, tuomet vėl sulaipino į mašinas. Buvome labai daug, nebeprisimenu, kiek tų mašinų buvo. Visus nuvežė į Kretingos geležinkelio stotį ir suvarė į gyvulinius vagonus. Vieni jų buvo mažesni, kiti didesni, labai prasti – anksčiau jais vežė gyvulius, trąšas. Į didžiuosius sulaipino po 48-50, į mažuosius po 24-30 žmones. Mūsų vagone buvo 26 žmonės. Jo viduryje stovėjo metalinis kubiliukas, „buržuika“, kuro niekas nedavė. Kretingos stotyje išbuvome užrakinti vagone iki ryto. Pradėjo judėti vagonai, girdėjome kaip skamba bažnyčios varpai. Sekančiose stotyse vis prikabinėjo po kelis vagonus, taip ir dundėjome, toldami nuo Lietuvos, galėjome jau ir dainą užtraukti: „o tas dulkėtas traukinys taip toli nudundėjo, palikom kryžkeles plačias ir meilę, kur mylėjo...“.

Dieliautų šeima. Priekyje – tėvai, viršuje – brolis Karolis ir Irena. 1949 m.

Neturėjome vandens atsigerti, o jau apie prausimąsi nė kalbos nebuvo. Vienoje stotyje varė į pirtį, bet padoriai ir ten nusimaudyti nebuvo galima. Aš turėjau ilgas kasas, bet jos po tos pirties prišalo prie vagono, vos tėvelis atitirpino.

Taip važiovome 27 paras. Pasiėkėme Tomską, didelį Sibiro miestą su trim geležinkelio stotimis: Tomsk I, Tomsk II ir trečia – Ceremoška. Tarp stočių po 12 kilometrų.

Nakties metu, sustojus traukiniui, sargybiniai pranešė, kad atvažiavome. Šaltis siekė apie 50 laipsnių. Ryte atvažiavo mašinos, kuriomis gyvieji žmonės iš vagonų vežami: vieni – vienur, kiti – kitur. Mirusiųosius reikėjo palikti. Mūsų šeima pateko į didžiulę plytinės salę. Joje buvo vienas „pečius“ ir kuro – malkų, anglių. Žmonių buvome daug. Kai užsikūrėme „pečių“, pajutome šilumą ir gavome atsigerti vandens, kiek norėjome. Kitą dieną atvažiavę įmonių vadovai išsirinkdavo reikalingų darbininkų. Mano tėvas buvo stalius, o vyro tėvas – kalvis. Mus ir dar dvi šeimas, kuriose buvo daug dirbančių, pasirinko akmenų kalno viršininkas ir išvežė į priemiestį, kur netoliese stūksojo apie 60 m. aukščio akmens kalnas. Ten buvo kelios bakužėlės, kai kuriose gyveno rusai, čigonai; čia patalpino ir mus.

Kitą dieną jau dirbome prie akmenų, buvo nežmoniškai šalta. Jei spausdavo 60 laipsnių šaltis, į darbą nevarydavo, esant nuo 40 iki 50 speigui – dirbti reikėjo. Su vietiniais gyventojais rusais sugyvenome draugiškai, visada bėdai esant, padėdavo, kuo galėjo. Mano tėvas gerai mokėjo rusų kalbą, sumeistraudavo rusams, o šie visada atsilygindavo. Galima sakyti, kad bado neturėjome. Po kiek laiko sulaukėme pagalbos iš Lietuvos.

Pasilinksminimo vakarai. Viršutinėje eilėje pirmą iš kairės I. Dieliautaitė, pirmoje eilėje antras iš kairės – Pranas Kienes (būsimas Irenos vyras). 1950 m.

Prie akmenų dirbome penkerius metus. Jaunimas rinkdavomės vakaroti. Kai kurie vaikinai atsinešdavo muzikos instrumentus, linksmindavomės. Po penkerių metų ištekėjau. Mus perkėlė į plytinę, kur dirbau. Nuo to kalno buvo 12 kilometrų atstumas, bet vis tiek priklausė Tomsko miestui. Ten pragyvenau 5 metus, „nuėmė nuo apskaitos“ ir leido važiuoti, kur norime. Iki tol registruodavo kas mėnesį. Norėjau sulaukti, kol paleis tėvus, kartu norėjau grįžti į Lietuvą, tačiau tėvas laukti neleido, sakė pasiimti vaikus (visi trys – Romas, Gediminas, Regina gimė Tomske) ir važiuoti į Lietuvą. Pasak jo, nereikia auginti vaikų Sibire, nes užaugs be dantų ir plaukų. Paklausiau tėvo, ir 1958 metais išvažiavome į tėvynę. Mes apsistojojome pas vyro seserį Ankštakių kaime. Tėvai grįžo po metų. Neilgai trukus, vyras Darbėnuose susirado darbą. Taip ir persikraustėme čia gyventi“.¹⁷

¹⁷ I. Kienesės prisiminimus užrašė anūkė Irena Gineitytė, 2005 m. ir D. Paulikienė, 1911 m.

Prisiminimus ponia Irena pasakojo vartydama savo asmeninį albumą, nuotraukos – įvykių liudininkės.

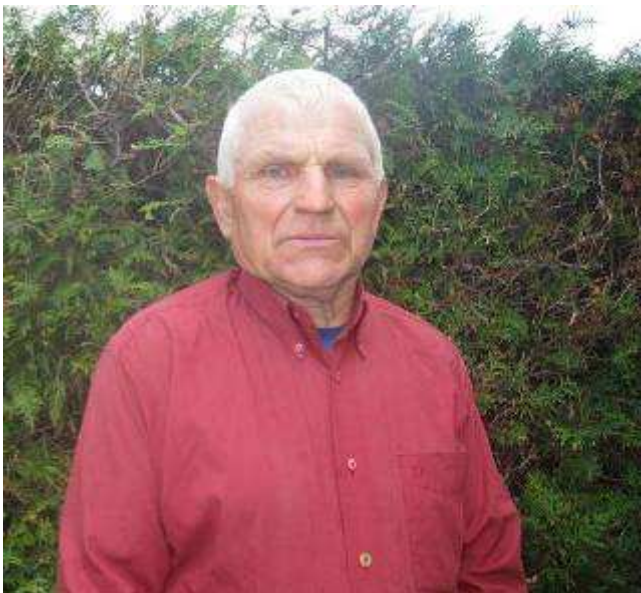
Vakaris merginos siuvo rusėms rūbus – užsidirbo pragyvenimui. Pirma iš kairės I. Kiesienė. 1949 m.

Kairėje – Irena Kiesienė ir Zita Savickaitė–Jazdauskienė iš Darbėnų. 1950 m.

Pirmieji metai po išbandymų Sibire, Irenos ir Prano Keszų šeima. Darbėnai. 1959 m.

ANTANAS JASAS

A. Jasas. Nuotr. D. Paulikienės, 2011 m.

Antano Jaso tėvai gyveno Narmontų kaime, netoli Salantų.

1948 m. gegužės 5 d. Antanas kartu su šeima buvo ištremtas į Sibirą. Į tolimą kelionę išvyko šeši vaikai su tėvais, o 9 mėnesių sesutė liko namie. Iki Krasnojarsko vyko traukiniu, gyvuliniuose vagonuose, kuriuos saugojo kareiviai. Toliau keliavo baržomis apie 300 km., kurioje vos nepatyrė didžiulės nelaimės. Antanas, būdamas septynerių metų vaikas, vos nenuskendo matuodamas jūros gylį strypu.

A. Jasas. Nuotr. iš A. Jaso asmeninio albumo, 1955 m

Visa Jasų šeima buvo nugabenta į Zaimkos kolūkį ir apgyvendinta bažnyčioje. Tėvą atskyrė nuo šeimos ir išvežė į miškų ūkį. Kartą per savaitę grįždavo aplankyti motinos ir vaikų. Mama dirbo kolūkio lauko brigadoje: pjovė šieną, miške rinko ir genėjo šakas. Vaikai ėjo į mokyklą, nešini šautuvų, kad apsigintų nuo labai alkanų Sibiro vilkų. Gražius prisiminimus paliko rūpinimasis kaimyno triušiuais. Už rūpestį vieną padovanojo.

A Jasas globojo kaimyno triušius. Nuotr. iš A. Jaso asmeninio albumo, 1955 m.

Po dviejų metų visa Jasų šeima buvo apgyvendinta Govorkovo gyvenvietėje. Antanas susirado daug draugų, išmoko kalbą. Dirbo miškų ūkyje – prikabinėjo rąstus prie traktoriaus. O, kai traktorininkas susirgo, Antanas jį pakeitė.

Prie duonos kepyklos. Pirmasis iš kairės – vokietis, A. Jasas, lietuvis iš Kartenos V. Šaulys ir ukrainietis su mergaite.
Nuotr. iš A. Jaso asmeninio albumo, Govarkovo, 1956 m.

Poilsio valandėlė, nuotr. iš A. Jaso asmeninio albumo, Govarkovo, 1966 m.

Prabėgus 9 metams (1957 m.), po Stalino mirties, Jasai grįžo į tėviškę, Narmontų kaimą. Nepaisant Sibire kęsto šalčio ir bado, Antanas apie tremtį nekalba su didele nuoskauda. Šiuo metu gyvena Darbėnuose.¹⁸

¹⁸ A. Jaso prisiminimus užrašė L. Jurkaitienė ir D. Paulikienė, 2011 m.

JUOZAS MARTINAITIS

J. Martinaitis. Nuotr. D. Paulikienės, 2011 m.

„Kiekvienas žmogus turi savo praeitį, savo likimą. Nesustabdomas laikas bėga, nusinešdamas į praeitį buvusius įvykius, buvusį gyvenimą. Keičiasi žmonių kartos, jaunimui nebeįdomu jų senelių, tėvų praeitis. Bet, nežinant savos valstybės, tautos, tėvų ir protėvių praeities, neturėsime ir ateities“ – mąsto J. Martinaitis ir tęsia:

„Man buvo penkeri metukai, kai mano tėvelis Juozas Martinaitis 1946 m. rudenį įstojo į ginkluotą rezistenciją ir tapo partizanų, LLA žemaičių apygardos, Kardo rinktinės, Buganto kuopos vadu. Kad tėvas buvo neeilinis partizanas, žinojo ir Kartenos sribai ir NKVD. Prasidėjo nuolatiniai mamos, Kazimieros Martinaitienės, naktiniai tardymai, grasinimai išvežimu į Sibirą. Pasirodo, tai nebuvo tušti žodžiai – 1948 m. iš sausio antros į trečios naktį į duris pasibeldė vietiniai sribai ir rusų kariškiai. Tuoju buvo perskaitytas sprendimas, kad mūsų šeimą, įskaitant ir mamos tėvus, mano senelius, išsiunčia mus į Tomsko sritį. Mama garsiai verkė, aš irgi šaukiau, kad nenoriu važiuoti į jokią Tomską. Mažoji sesutė Janina nuo triukšmo pabudus irgi verkė. Susiruošti reikėjo per pusę valandos. Karininkas pats iš įniršio suskubo krauti daiktus. Prieš naujus metus mūsų drabužiai buvo išskalbti ir sudžiauti pastogėj – visi sušalę į ragą. Senelis paskutinį kartą pakinkė arklį, sukrovė į vežimą, ką suspėjo ir išvažiavome į Kartenos kultūros namus. Beveik visą dieną vežė žmones iš kaimų ir miestelio, pasmerktus tremčiai. Prieš vakarą sulaipino į sunkvežimius, kuriuos sergėjo ginkluoti kareiviai, ir išvežė į Kretingos geležinkelio stotį. Buvome sukimšti į specialiai tam paruoštą ešeloną – vagonai skirti prekėms ir gyvuliams vežti, užkalti lentomis. Iškeliavome į tolimą Sibiro miestą Tomską. Kelionė truko daugiau, negu dvidešimt dienų, per pačius speigus, be tualetų, be šildymo. Stovėjo „buržuika“ vagone, retsykais įnešdavo kibirą vandens, virėme ką nors pavalgyti. Mano senelis iki Tomsko nenuvažiavo –

mirė vagone Novosibirske. Tikriausiai niekada nesužinosiu amžino poilsio vietos – atvažiavus į Tomską, juos paliko vagone. Tomske visus sulaipino į sunkvežimį ir nuvežė į didelę patalpą, salę, kurioje paruošti narai, sustatyti vienas prie kito, tik paliktas siauras tarpas praėjimui.

Kitą dieną jau dirbome.

Mama dirbo viena, jai reikėjo maitinti du mažius vaikus ir senutę motiną. Kartą, kai nenuėjo į darbą, teko rašyti pasiaiškinimą.

Мартинику ур. на 11 в.
Своей Козиней Д. А. и
Мартинику Казимиру Про.
Обязательная
Мартинику Каз. 30-го декабря 1949 г.
не вышла на работу ввиду того что
была за калёра и декабрь 1949 г. кедовали
а безосиба и бессиима и много работ
и пошла в город с калтарем на базар
~~контракт~~ этот день можно купить
хлеб. В том случае просить меня
за май прощу и выпрашивать в будущем
день
Martinaitiene
6/1-1950 г.

K. Martinaitienės pasiaiškinimas padalinio vadovui. Nuotrauka iš J. Martinaičio asmeninio albumo, 1949 m.

Vietinė valdžia mus pavasarį perkėlė į priemiesčio daržininkystės ūkį. Apgyvendino žeminėse. Tą patį pavasarį mirė nesulaukusi nė metukų mano sesuo Janina. 1948 m. rugpjūtį mirė ir mano senele, o po savaitės gavome laišką, kad partizaninėse kovose žuvo mano tėvelis ir kartu partizanavęs mamos brolis Kazys Stropus.

Visos netektys mamą ištiko vienerių metų bėgyje.

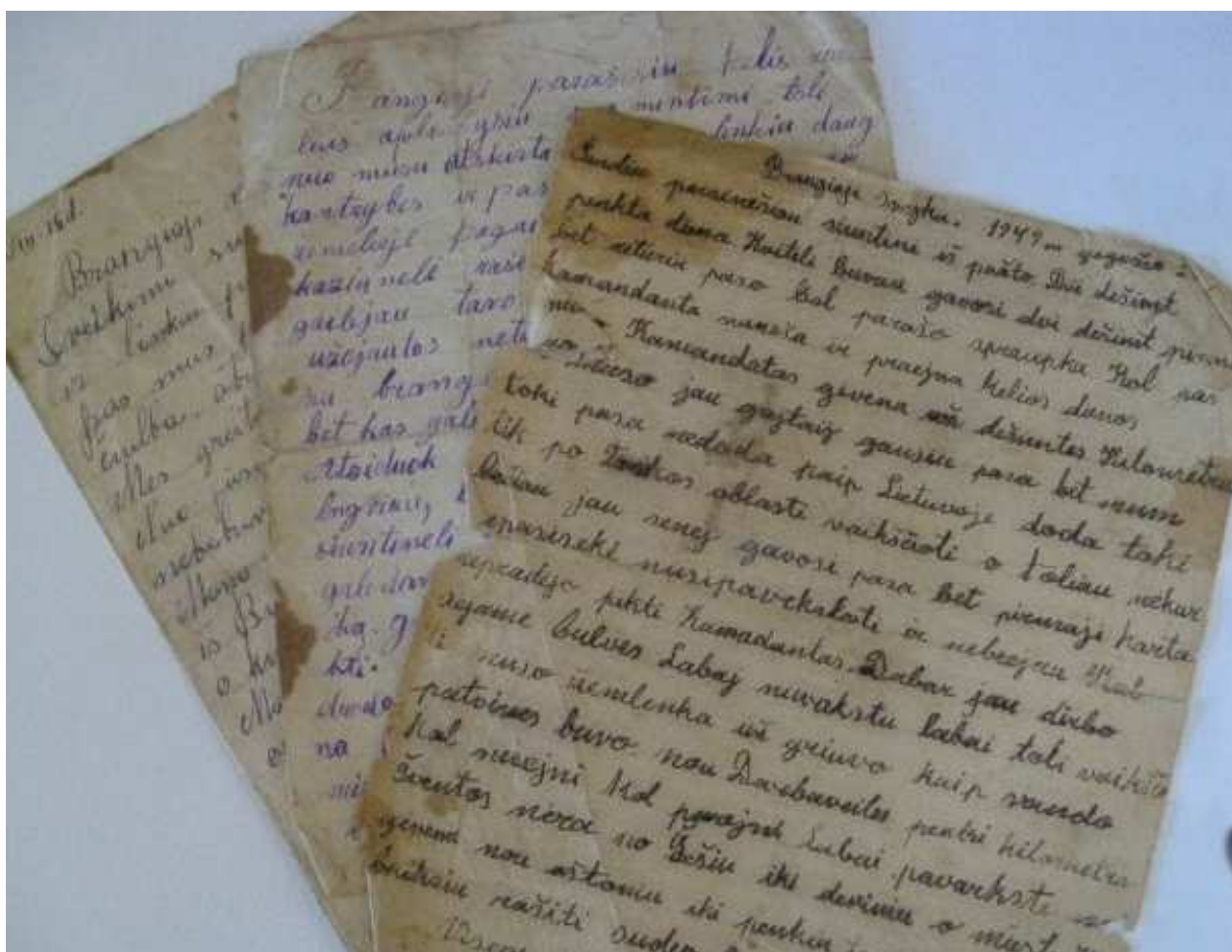

Prie mano senelės kapo. Martinaitienė Kazimiera ir Juozas. Nuotrauka iš J. Martinaičio asmeninio albumo, 1949 m.

J. Martinaičiui 16 m., pirma iš dešinės mama K. Martinaitienė. Nuotrauka iš J. Martinaičio asmeninio albumo, 1957 m.

Visus tremties metus mus palaikė artimieji, jų laiškai kaip savotiškas palikimas, neleidžiantis į užmarštį nugrimzti praeičiai. Juose randame rašiusiųjų godas, viltis ir lūkesčius. Jų mintys, įrašytos popieriaus lape, rodo, kad tuometinė valdžia ir likusių Lietuvoje nesigailėjo.

Artimųjų laiškai iš Lietuvos. Nuotrauka iš J. Martinaičio asmeninio albumo, 1949 m.

Iš Sibiro grįžome 1959 m. Išvežė – penkis, grįžome – dviese¹⁹.

¹⁹ J. Martinaičio prisiminimus apie tremtį užrašė L. Jurkaitienė.

VALERIJONAS ŽELVYS

V. Želvys. Nuotr. D. Paulikienės, 2011 m.

Skolestika (gim. 1895 m.) ir Adomas (gim. 1906 m.) Želviai Laukžemės parapijos Kiaupiškių kaime turėjo sodybą su 23 ha žemės. Šeima augino penkis vaikus: Adomą (gim. 1922 m.), Alfonsą (gim. 1926 m.), Valerijoną (gim. 1930 m.), Vladą (gim. 1936 m.) ir Valeriją (gim. 1929 m.).

Adomas buvo išsikėlęs į Klaipėdos rajono Karklės kaimą. Čia jį ir užklupo bėdos. Kaime vaikščiojo žmogus, kurstęs pasirašyti už valdžios pakeitimą. Ne vienas jis pasirašė po tuo raštu – dešimt šeimų nukentėjo. Buvo suimti ir išvežti į lagerį.

Želvių namas buvo didelis. Anot Valerijono, jame labai tiko įsirengti kolūkio centrą. Gyventojais reikėjo atsikratyti. 1949 m. šeima jau slėpėsi kaimyno Juozo Puškoriaus namuose. Vaikai Vladas, Alfonsas, Valerija grįždavo slapčia pašerti gyvulių. Kovo mėnesį vaikai pakliuvo sribams, kurie be gailesčio juos išsiuntė į Krasnojarsko sritį. Ūkis buvo pasmerktas išnykti – žmonės išgrobstė galvijus, arklius, avis, kiaules, žąsis, vištas.

„Mūsų namuose įsikūrė kolūkio centras. Ilgai netrukus, sribai susigaudė, kur rasti mane ir tėvukus (įskundė kažkas, iš žinojusių mūsų buvimo vietą)“ – prisimena Valerijonas.

S. ir A. Želviai bei jų sūnus Valerijonas buvo sugauti ir nugabenti į Lenkimus, kur mušė, tardė, reikalavo pasirašyti, kad išvažiuojame (tremiami) savo noru. Po to dokumentai buvo persiųsti į Darbėnų „sribokyną“. „Viskas keitėsi akimirksniu, negalėjai nuspėti, kur atsidursi kitą dieną. Iš

Darbėnų sribai nuvežė į Kretingos geležinkelio stotį, kur sugrūdo į vagonus – atsidūrėme Šiauliuose. Balandžio 10 d. traukinio keleiviai jau turėjo „kelialapius“ į Irkutsko sritį. Kelionė truko apie 12 parų. Atnešdavo kartą dienoje pavalgyti. Gynėmės nuo bado kaimynų sušelpa duona ir mėsa. Čeremkovo rajono Gryševo gyvenvietėje mus „įkurdino“ barakuose. Netoliese buvo statomas plytinės fabrikas, kur dirbom su tėvu. Kolūkis paskolino 300 rublių, paskui atskaitydavo iš uždarbio. Netrukus įsidarbinau anglių kasykloje. Nors darbas labai sunkus, likau čia šešeriems metams. Mama triūsė namuose“ – pasakojo V. Želvys.

Gyvenvietėje buvo apie 200 lietuvių šeimų, gyveno nemažai tremtinių ir iš Ukrainos, ir iš Baltarusijos. Už dviejų kilometrų – irgi lietuvių kaimelis.

Po pusės metų Valerijonas susisiekė su broliais ir seserimi. Jie gavo leidimą iš komendantūros persikelti pas tėvus į Irkutsko sritį.

1957 m. vasario mėn. pašnekovas su broliu parvyko į tėviškę, Kiaupiškių kaimą. Apsižvalgę, įsitikinę, kad ras, kur apsigyventi, parašė laiškėlį likusiems Sibire. Visi pastatai buvo kolūkio nuosavybė. Teko išsipirkti.

Valerijonas Želvys, sulaukęs 82-jų metų, sveikata nesiskundžia, džiugina gera atmintimi.²⁰

²⁰V. Želvio prisiminimus apie tremtį užrašė D. Paulikienė

IV. LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. PETROŠIUS, Gintaras. Tremtis: [1940-1952]: [pranešimas]. Darbėnai, 2004 m., [8] p.
2. 1941-1952 metų Lietuvos tremtiniai, Pirma knyga, Vilnius, 1993, p. 424-466.